

אבלות ישנה

מול אבלות חדשה

האבלות על חורבן בית מתחילה בשבעה עשר בתמוז. זה מחמת מנהג. וזה מובא ברמ"א. אבל מדינא דגמרא האבלות מתחילה בראש חדש אב. חדשה שבתה ומועדה. האבלות מתחילה בראש חדש. אז בראש חדש אב מתחילה האבלות של י"ב חדש. זו אבלות של ממעטים בשמחה. מצד מנהג יש גם איסור של תספורת. אבל מדינא דגמרא לא מתחיל איסור תספורת בראש חדש אב. משנכנס אב ממעטים בשמחה. לא משתתפים באירועים של שמחה. לא משתתפים בשמחת מרעות. והאבלות של שבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו מייצגת האבלות של שלושים. זו אבלות של שלושים מפני שיש בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו שני איסורי אבלות של שלושים. יש איסור של תספורת ויש איסור של גיהוץ. ויש בשבוע זה גם איסור שאינו שייך לשלושים. כיבוס מותר בשלושים. מותר לכבס בגדים בשלושים. מה אסור בשלושים? אסור ללבוש בגדים מגוהצים. אבל בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו כיבוס הוא אסור. יש לא רק איסור ללבוש בגדים מגוהצים אלא יש גם איסור לכבס בגדים. מעשה כיבוס הוא אסור. וגם אסור ללבוש בגדים המגוהצים. ותשעה באב עצמו הוא כמו אבלות של שבעה. הגמרא אומרת: **כל מצוות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב.** יש איסור רחיצה, סיכה, נעילת הסנדל ותשמיש המטה. והגמרא ביבמות אומרת שיש הבדל בין האיסורים של אבלות חדשה שהיא אבלות דיחיד לאיסורים של אבלות ישנה שהיא אבלות דרבים.

הירושלמי מעניק כל כך הרבה חשיבות לרעיון של השלשה שבועות שהירושלמי אומר שאם בבית ראשון הובקעה העיר בתשעה בתמוז (שיש על זה שתי מסורות) אז חורבן בית המקדש ויום התענית עבור חורבן בית המקדש הוא בראש חדש אב ולא בתשעה באב. הירושלמי מביא על זה הפסוק בירמיהו של מקל שקד אני רואה. שהזמן בין התענית על הובקעה העיר לתענית על חורבן בית המקדש צריך להיות עשרים ואחד ימים. לא פחות ולא יותר. מקל שקד אנו רואה. זה לוקח לשקדיה עשרים ואחד ימים להצמיח שקדים. אז יש קישור פנימי בין הצום ביום שהובקעה העיר לצום ביום שחרב בית המקדש. הצום על הובקעה העיר הוא צום על התחלת החורבן. והצום תשעה באב הוא צום על סוף החורבן.

הגמרא במסכת יבמות דף מ"ג: אומרת: **אלא אמר רב אשי שאני אבלות חדשה מאבלות ישנה ושאני אבלות דרבים מאבלות דיחיד.**

אנו יודעים שאבלות היא לא מושג שרירותי. ההלכה לא דורשת שאחד יתאבל באופן שרירותי. יש לאבלות גבולות משלה וקריטריונים משלה וסטנדרטים משלה שקובעים את ההלכות של האבלות. אבלות מתחלקת לשלש תקופות. יש אבלות י"ב חדש על אביו ואמו. יש אבלות של שלושים ששייכת לאבלות על כל אחד משבעה קרובים. ויש אבלות של שבעה. ואבלות של שבעה עצמה יכולה להתחלק לשלושה או ארבעה תת חלקים. אבל אנו לא ניכנס לזה.

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

כחכמים שאין כפיית המטה בכלל בתשעה באב. בזמנינו אין כפיית המטה נוהגת באבלות. התוספות ככר היו מודעים לזה. וזה מפני שבזמן חז"ל המטות שלהם היו בנויות בצורה כזו שהיה אפשר לשבת ולשכב על מטה גם כשהיא כפויה. אבל בזמננו המטות בנויות אחרת. לא שייך להפוך מטות שלנו ושעדיין יהיו ראויות לשכב עליהן. לכן בזמננו לא קיים כל הניהוג אבלות של כפיית המטה. אבל בימי חז"ל כפיית המטה הייתה אחד מניהוגי אבלות. אנו נסביר להלן שבזמננו כיסוי המראות הוא תחליף לכפיית המטה. אנו נסביר להלן את הקשר בין כפיית המטה לכיסוי המראות. אז נמצא שהעיקרון של כפיית המטה כן קיים באבלות גם בזמננו. אלא שזה קיים בצורה אחרת. לא בצורה של כפיית המטה אלא בצורה של כיסוי המראות. מפני שהמטה לא ניתנת לקיים בה כפיית המטה. אז העיקרון של כפיית המטה מתקיים על ידי כיסוי המראות. כיסוי המראות נהיה תחליף לכפיית המטה. כיסוי המראות הוא זהה עם כפיית המטה. אבל בתשעה באב גם בימי חז"ל לא הייתה כפיית המטה. וכן בזמננו לא מכסים את המראות בתשעה באב.

וכן בימי חז"ל אחד מניהוגי אבלות היה עטיפת הראש. האבל היה מכסה את פנים שלו עד האף שלו. ועל שפם יעטה. המצורע היה מצווה לעשות את זה. וזה גם אחד מניהוגי אבלות. אבל אין עטיפת הראש בתשעה באב.

אז יש שלשה הבדלים בין אבלות של שבעה לאבלות בתשעה באב: איסור תפילין ביום ראשון של אבלות, כפיית המטה ועטיפת הראש.

יש גם הבדל לגבי האיסור של לימוד תורה באבל ובתשעה באב. איסור של לימוד תורה בשבעה שונה מהאיסור של לימוד תורה בתשעה באב. האיסור של לימוד תורה באבלות חדשה נלמד מהפסוק האנק דום. לשתוק. לא לדבר. מכאן שאבל אסור בתלמוד תורה. אבל הגמרא מביאה פסוק אחר כמקור לאיסור של תלמוד תורה בתשעה באב. הגמרא מביאה על זה הפסוק של פקודי ה' ישרים משמחי לב. שבתשעה באב אחד צריך להימנע מכל דבר שמביא לו תענוג. ולימוד תורה מביא לאדם תענוג כמו

נדבר על תשעה באב עצמו. הוא כמו יום של שבעה. כל הדברים הנוהגים באבל נוהגים בתשעה באב. אבל אין לפרש את זה באופן מילולי. יש ארבעה הבדלים בין אבלות של שבעה לאבלות של תשעה באב. האבל ביום ראשון אסור בתפילין. אבל בתשעה באב אין איסור להניח תפילין. אנו אמנם לא מניחים תפילין בשחרית, אלא אנו מניחים תפילין רק במנחה. אבל אין לחילוק זה משמעות. שאם היה איסור של תפילין בתשעה באב אז היה אסור להניח תפילין גם במנחה. כולנו מניחים תפילין בתשעה באב. אז כנראה שהתקבל הלכה שיש מצווה של תפילין בתשעה באב. למה אין בתשעה באב איסור של תפילין. הראשונים נותנים תירוץ. הרמב"ן אומר שתשעה באב הוא כמו אחד מימי אבלות של תשעה באב. אבל תשעה באב הוא לא כיום ראשון של אבלות. והאיסור של תפילין באבל הוא רק ביום ראשון של אבלות. ותשעה באב הוא לא זהה עם יום ראשון של אבלות.

אנו לא מבינים סברא זו. שהאיסור של תפילין באבל הוא לא איסור ביום ראשון של אבל. אלא הוא איסור באחד מהימים של אבלות שבעה. אלא ברור שזה ביום ראשון של שבעה. אבל זה לא הלכה של יום ראשון של האבלות. ואמנם תשעה באב הוא לא יום ראשון של אבלות. אבל לגבי איסור תפילין כל היום של תשעה באב הוא כמו יום ראשון של אבלות. שאבלות מתבטאת במניעה מהנחת תפילין. מכיוון שתשעה באב הוא רק יום אחד של אבלות אז יש לו כל התכונות של יום ראשון של אבלות. בשבעה, יום שני הוא לא יום ראשון מפני שיש עוד ששה ימים של אבלות נוסף על יום ראשון של אבלות. אבל בתשעה באב יש רק יום אחד של אבלות. אז אותו יום הוא כמו יום ראשון של אבלות.

אנו פוסקים כחכמים שאין כפיית המטה בתשעה באב. אמנם יש מחלוקת על זה בין חכמים ור' יהודה. אבל רבא אומר שהלכה

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

יוסי אומר כל הנשים יתארו חוץ מן האלמנה מפני האיבול. זה מחמת אבלות של שלושים.

והגמרא בדף מ"ג. אומרת: אמר רב חסדא ק"י ומה במקום שאסור לכבס מותר ליארס מקום שמותר לכבס אינו דין שמותר ליארס מאי היא דתנן שבת שחל תשעה באב בתוכה אסור לספר ולכבס ובחמישי מותר מפני כבוד השבת ותניא קודם הזמן הזה העם ממעטין בעסקיהם מלישא ומליתן מלבנות ולנטוע ומארסין אבל לא כונסין ואין עושין סעודת אירוסין - הגמרא מבינה מתוך ברייתא זו שאירוסין מותר לא רק מראש חדש, אלא הוא מותר אפילו בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. אבל כיבוס אסור בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. אבל שלושים הוא ממש הפוך. בשלושים אין איסור של כיבוס. בשלושים יש רק איסור של גיהוץ שאסור ללבוש בגדים מגוהצים בשלושים. אבל אין איסור לכבס בגדים בשלושים. אבל בשלושים יש איסור של אירוסין לפי רבי יוסי. יש דעה אחת בתוספות שפוסקת כרבי יוסי. וגם הרמב"ן פוסק כרבי יוסי. הרמב"ם אינו פוסק כרבי יוסי. אבל פה בגמרא אנו דנים בשיטה של רבי יוסי. אז הגמרא שואלת שהיה צריך להיות ק"י שאירוסין יהיה מותר בשלושים. שהרי אבלות חדשה של שלושים יותר קלה מאבלות ישנה של שבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. שבאבלות ישנה של שבוע שחל בו יש איסור כיבוס. אבל באבלות חדשה של שלושים אין איסור של כיבוס. אז אבלות ישנה חמורה מאבלות חדשה. ובאבלות ישנה של שבוע שחל בו אין איסור אירוסין. אז ק"י שבאבלות חדשה של שלושים לא יהיה איסור של אירוסין. זו קושיה נגד רבי יוסי שאומר שבאבלות חדשה של שלושים כן יש איסור אירוסין. - **כי תניא ההיא קודם דקודם (תניא)** - התירוץ של הגמרא הוא שאירוסין אסור בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. הגמרא בקושיה הבינה את הברייתא לומר שאירוסין מותר בשבוע שחל בו. הגמרא סברה שהפירוש של קודם הזמן הזה הוא קודם תשעה באב, והיינו שבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. לכן הגמרא סברה שאירוסין מותר בשבוע שחל בו. אבל הגמרא עכשיו אומרת שקודם הזמן הזה אין פירוש קדם תשעה באב אלא פירוש קודם דקודם, קודם שבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. והיינו שמראש חדש עד שבוע שחל בו אירוסין מותר. לא מדובר בשלושה שבועות. אלא מדובר בימים

שכתוב פקודי ה' ישרים משמחי לב. לכן אסור בתשעה באב ללמוד תורה.

הגמרא אומרת לגבי האיסור של לימוד תורה בתשעה באב שאחד קורא בדברים הרעים. מותר לקרוא איכה או איוב. ויש ראשונים שאומרים שהיתר זה אינו שייך לאבלות חדשה. היתר זה שייך אך ורק לתשעה באב. הוא לא שייך לאבלות דיחיד של שבעה. שהסיבה להיתר הוא מפני שהאיסור של לימוד תורה בתשעה באב הוא מחמת שמחה. שאחד חווה שמחה כשהוא לומד תורה. ולכן מותר לקרוא בדברים הרעים שבלימוד דברים הרעים אין שמחה כמו שיש כשאחד לומד דברים אחרים בתורה. אבל לפי דעה בתוספות במועד קטן דף כ"א. האיסור של לימוד תורה בשבעה הוא מחמת סיבה אחרת. זה מחמת הפסוק של האנק דום. האבל צריך להיות מחוסר דיבור. האבל צריך לשבת בשקט. האבל צריך להיות דום. אז מה זה משנה אם הוא לומד חומר ניטרלי או הוא לומד דברים הקשורים ר"ל למוות ולאבלות?

אז אנו רואים ארבעה הבדלים בין אבלות חדשה של שבעה לאבלות ישנה של תשעה באב: איסור תפילין ביום ראשון של אבלות, כפיית המטה, עטיפת הראש והגדרת האיסור של לימוד תורה.

אבל יש הבדל בין אבלות חדשה לאבלות ישנה גם לגבי האבלות של שבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו וגם לגבי האבלות מראש חדש אב. הגמרא במסכת יבמות דף מ"ג דנה בזה. רבי יוסי בפרק החולץ דף מ"א אומר שאסור לאלמנה להתארס תוך שלושים. רבי יוסי חולק על חכמים לגבי החיוב של הבחנה. לפי רבי יוסי אשה לא צריכה לחכות תשעים יום כדי להתארס שוב. רבי יוסי מתיר רק אירוסין, לא נישואין. אשה יכולה להתארס שוב בלי לחכות תשעים יום. אבל אלמנה לא יכולה להתארס תוך שלושים מחמת האבלות של שלושים. אז רבי יוסי אומר שאירוסין אסור באבלות שלושים. רבי

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

עד תחילת השבוע שחל בו היא מחלוקת תנאים. הברייטא הראשונה אמנם שאירוסין מותר בימים מראש חדש לתחילת שבוע שחל בו. אבל יש ברייתא אחרת שאומרת שאירוסין אסור לא רק בשבוע שחל בו אלא הוא אסור כבר מראש חדש. שהברייטא אומרת **מראש חדש ועד התענית העם ממעטין מעסקיהן מלישא ומליתן מלבנות ולנטוע ומליארס ומלישא**. ולפי זה אין ק"ו להתיר אירוסין באבלות חדשה של שלושים. אז נאמר רבי יוסי מסכים עם ברייתא זו. שרבי יוסי יאמר שגם מראש חדש והלאה יש איסור של אירוסין. ואם כן, אין ק"ו. שמראש חדש משא ומתן אסור וגם אירוסין הוא אסור. ובאבלות של שלושים משא ומתן מותר ואירוסין הוא אסור. וזה לא קשה. שהגמרא לעולם לא שאלה למה באבלות שלושים משא ומתן הוא מותר ואירוסין הוא אסור. זה לא בעיה מבחינה הגיונית. הגמרא רק שאלה מכוח קל וחומר. אם משא ומתן הוא מותר ואירוסין הוא מותר אז למה מראש חדש אירוסין הוא מותר אף שמשא ומתן הוא אסור? אז הגמרא מתרצת שגם אירוסין אסור מראש חדש. והגמרא דוחה תירוץ זה ואומרת כשכתוב שאירוסין הוא אסור מראש חדש הכוונה היא לא לאירוסין אלא לסעודת אירוסין. סעודת אירוסין הוא אסור מפני שמראש חדש ממעטים בשמחה. אבל אירוסין עצמו הוא מותר שאין הכי נמי בימים בין ראש חדש לתחילת שבוע שחל בו אירוסין הוא מותר כדברי הברייטא הראשונה. ואז הק"ו חוזר וזה קושיה נגד רבי יוסי.

הגמרא אז אומרת: **אלא אמר רב אשי שאני אבלות חדשה מאבלות ישנה ושאני אבלות דרבים מאבלות דיחיד**. רב אשי אומר שהבעיה של הק"ו היא בכלל לא בעיה. **שאני אבלות חדשה מאבלות ישנה ושאני אבלות דרבים מאבלות דיחיד**. התשובה של רב אשי היא לא לשאול שום שאלות למה אירוסין הוא אסור בשלושים ואירוסין הוא מותר בימים בין ראש חדש לתחילת שבוע שחל בו. וזה מפני שאבלות חדשה היא יותר חמורה מאבלות ישנה. אז רבינו תם שואל, אבל מה עם הק"ו? הרי במשא ומתן זה ממש הפוך. לגבי משא ומתן, אבלות ישנה היא יותר חמורה מאבלות חדשה. משא ומתן אסור מראש חדש ובאבלות של שלושים משא ומתן הוא מותר. התירוץ של רב אשי לגבי אירוסין הוא שאבלות ישנה הוא לא כל כך

בין ראש חדש לתחילת השבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. ככה כל הראשונים מפרשים את הגמרא שקודם דקודם הוא בימים בין ראש חדש לתחילת השבוע שחל בו. אולי היה אפשר לפרש שהכוונה היא לימים בין שבעה עשר בתמוז לראש חדש אב, ואז היה זה מקור לחומרא של הרמ"א שיש אבלות של י"ב חדש כבר משבעה עשר בתמוז. אבל כל הראשונים לא מפרשים ככה. כל הראשונים מפרשים שקודם דקודם הוא בימים בין ראש חדש לתחילת שבוע שחל בו. שאז אירוסין הוא מותר. אבל בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו אירוסין אסור. אז עכשיו אין בעיה. בשבוע שחל בו אירוסין אסור. וגם כיבוס אסור. ובאבלות של שלושים אמנם כיבוס מותר, אבל אירוסין הוא אסור. אז אין שום ק"ו להקשות נגד השיטה של רבי יוסי.

הגמרא ממשיכה: **אמר רבא וקודם דקודם נמי ק"ו ומה במקום שאסור לישא וליתן מותר ליארס מקום שמותר לישא וליתן אינו דין שמותר ליארס**. רבא אומר שעדיין אין מענה לשאלה של ק"ו. אמנם אין לבנות ק"ו מההלכה של כיבוס. אבל עדיין אפשר לבנות ק"ו מההלכה של משא ומתן. מראש חדש אב כבר יש איסור של משא ומתן. שהעם ממעטין בעסקיהם מלישא וליתן. יש איסור של משא ומתן לא רק בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו אלא הוא אסור כבר מראש חדש. אבל אירוסין מותר בימים בין ראש חדש לתחילת שבוע שחל בו. אז באבלות חדשה של שלושים שאין בשלושים איסור של משא ומתן ק"ו שלא יהיה בשלושים איסור של אירוסין.

הגמרא לקראת סוף הסוגיא עונה על שאלה זו: **אלא תנאי היא דתניא מראש חדש ועד התענית העם ממעטין מעסקיהן מלישא ומליתן מלבנות ולנטוע ומליארס ומלישא שבת שחל תשעה באב בתוכה אסור לספר ולכבס (ואסור ליארס) וי"א כל החדש אסור**. השאלה אם אירוסין מותר בימים מראש חדש

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

להתאבל על ירושלים - אנשים יאמרו שהקהילה לא איכפת לה מחורבן ירושלים. - ולא דמי לאירוסין שאין אלא שעה אחת וכדאוקמי' בקודם דקודם אבל בשבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור ליארס דאי שרי אכתי איכא ק"ו דכיבוס ומיהו במגילת סתרים מתיר ליארס אפילו בט' באב שלא יקדמנו אחר ברחמים והביא ראייה מירושלמי וצ"ל דבאבילות דרבים יש להחמיר נמי בכיבוס דכיבוס נמי דבר של פרהסיא שלא יהו כולם עוסקים לכבס ולספר וליפות עצמם ונראים שאין חוששין להתאבל כלל. התוספות אומרים שבאבלות ישנה אירוסין מותר גם בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. והיינו שלגבי אירוסין אבלות ישנה של שבוע שחל בו היא יותר קלה מאבלות חדשה של שלושים. אף שלגבי כיבוס אבלות ישנה של שבוע שחל בו היא יותר חמורה מאבלות חדשה של שלושים. ורבינו תם מסביר גם את זה. וצ"ל דבאבילות דרבים יש להחמיר נמי בכיבוס דכיבוס נמי דבר של פרהסיא שלא יהו כולם עוסקים לכבס ולספר וליפות עצמם ונראים שאין חוששין להתאבל כלל.

התירוץ של רבינו תם הוא שרב אשי אומר שיש לחלק בין אבלות ישנה לאבלות חדשה משני הכיוונים. לגבי דברים מסוימים, אבלות ישנה היא יותר חמורה מאבלות חדשה. ולגבי דברים אחרים אבלות חדשה היא יותר חמורה מאבלות ישנה. ורבינו תם נותן לנו קריטריון אחד להסביר את ההבדלים. אם מדובר בדבר שנעשה בצניעא. בפרהסיא או מדובר בדבר שנעשה בצניעא. לגבי פעולה שנעשית בפרהסיא, אבלות ישנה יותר חמורה מאבלות חדשה. ולגבי פעולה שנעשית בצניעא, אבלות חדשה יותר חמורה מאבלות ישנה. רבינו תם מדגיש פעולה שנעשית בפרהסיא וגם נעשית למשך זמן. אירוסין הוא פעולה שנעשית בצניעא שכל מה שצריכים לאירוסין הוא שני עדים. התוספות מדגישים פעולה שנעשית למשך זמן והיא גם חשופה לרבים. זה תמצית התירוץ של רבינו תם.

אנו די מבינים את החילוק של רבינו תם בין אבלות ישנה לאבלות חדשה לגבי פעולה שנעשית בפרהסיא והיא חשופה לרבים. זה אמנם עדיין זקוק לעוד הסבר ולהגדרה יותר מדויקת. אבל אנו בינתיים די מבינים את החילוק של רבינו תם לגבי זה. אבל אנו לא

חמור כמו אבלות חדשה. אבל זה מסביר רק ההלכה של אירוסין. אבל הרי לגבי משא ומתן זה ממש הפוך. והבעיה של הגמרא לא הייתה רק לגבי אירוסין. הגמרא מראש הבינה שיש סיבה לומר שאירוסין הוא אסור בשלושים של אבלות חדשה והוא מותר באבלות ישנה בימים מראש חדש עד תחילת שבוע שחל בו. הבעיה של הגמרא הייתה רק מחמת הק"ו. שמצד שני אנו רואים הבדל בין אבלות חדשה לאבלות ישנה בכיוון הפוך. לגבי משא ומתן, אנו רואים שאבלות ישנה היא יותר חמורה מאבלות חדשה. ואפשר לשאול גם מההלכה של כיבוס. שגם לגבי ההלכה של כיבוס, אבלות ישנה היא יותר חמורה מאבלות חדשה. שכיבוס הוא אסור בשבוע שחל בו, אבל כיבוס הוא מותר באבלות שלושים.

התוספות אומרים: פי' בקונט' דאבילות דתשעה באב דהוי ישנה ודרבים קילא וקשיא דאכתי תקשי ק"ו כדמעיקרא - שמצד שני אנו רואים לגבי משא ומתן, וכן לגבי איסור כיבוס, שאבלות ישנה יותר חמורה מאבלות חדשה. שמשא ומתן אסור באבלות ישנה והוא מותר באבלות חדשה. וכן כיבוס הוא אסור באבלות ישנה בשבוע שחל בו והוא מותר באבלות חדשה באבלות של שלושים. - ומפרש ר"ת שאני בין אבילות חדשה שאסרו ליארס לפי שבחדשה יש להחמיר מבישנה משא"כ באבילות ישנה - שלגבי אירוסין אבלות חדשה של שלושים יותר חמורה מאבלות ישנה. אבל לגבי משא ומתן וכיבוס זה הפוך. - ובאבילות דרבים יש להחמיר טפי לענין משא ומתן מאבילות דיחיד - שלגבי דברים מסוימים אבלות ישנה היא יותר חמורה מאבלות חדשה. - דמשא ומתן שהוא דבר של פרהסיא אם יעסקו בפרקמטיא כל היום - שאחד לא יכול לעסוק בפרקמטיא רק לחצי שעה. שאם אחד ינהל עסקים שלו ככה הוא יפשוט רגל. כמו שאחד לא יכול להיות למדן אם הוא לומד רק חצי שעה כל יום. - יבאו ויאמרו שאין חוששין

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

של יציאה מביתו. הרמב"ם מדבר על אחד עשר ניהוגי אבלות (פרק ה' הלכות אבל הלכה א'). אבל יש עוד הלכה ששייכת לגברא, שהגברא הוא אבל. הלכה של גברא אבל. הגברא נקרא אבל. הוא גברא אבל. הגברא מוגדר כאבל. זה תכונה של הגברא. זה שם תואר של הגברא. הגברא הוא אבל. הגברא הוא אבל בלי קשר לניהוגי אבלות.

רבינו תם חולק על הרמב"ם ורב אלפס וסובר שאבלות היא רק מדרבנן. אפילו אבלות של יום ראשון הוא רק מדרבנן. אבל רבינו תם חולק על הרמב"ם רק לגבי ניהוג אבלות. אבל גבי הגברא אבל זה בוודאי דאורייתא. בוודאי המעמד של הגברא כאבל הוא דאורייתא גם לפי רבינו תם. רבינו תם לא יכול לחלוק על ההלכה שהמעמד של הגברא משתנה להיות גברא שהוא אבל.

אנו יוכיח את זה. הרמב"ם בפרק ב' הלכות ביאת מקדש הלכה י"א אומר: **הָאֵבֶל אֵינוֹ מְשַׁלַּח קִרְבָּנוֹתָיו כָּל שִׁבְעָה**. זה גמרא במסכת מועד קטן. הגמרא שם דף ט"ו: אומרת: **אבל אינו משלח קרבנותיו דתניא ר"ש אומר שלמים בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא אונן**. אונן אינו אדם שלם. אנו נסביר את זה להלן. למה האבל נחשב לא שלם. נסביר את זה להלן. אבל כשהוא לא שלם הוא אינו יכול להקריב קרבנות. הוא לא יכול להיות בעל הקרבן. והנה הרמב"ם אמנם אומר שאבלות יום ראשון הוא דאורייתא. אז הרמב"ם מסכים שאבלות בשאר הימים הוא רק מדרבנן. אבל הרי ההלכה היא שאבל אינו משלח קרבנותיו כל שבעה. וזה בוודאי הלכה דאורייתא. הרמב"ם משווה את זה להלכה שמצורע אינו משלח קרבנות וגם עם ההלכה שטמא מת אינו משלח קרבנותיו. ואבל נמנע מלהביא קרבנות כל השבוע של שבעה. זה הלכה דאורייתא. אבל הניהוג של אבלות הוא דאורייתא לפי הרמב"ם רק ביום ראשון. התירוץ הוא שלגבי ניהוג אבלות האבלות היא מוגבלת ליום הראשון. אבל לגבי הגברא, והיינו לגבי ההגדרה של הגברא כאבל זה ממשיך בכל שבעת ימים של אבלות. והרי הרמב"ם לא הזכיר את ההלכה שאבל אינו משלח קרבנותיו בהלכות אבל. הרמב"ם בפרק ה' הלכות אבל מונה אחד עשר ניהוגי אבלות. אבל הרמב"ם לא מזכיר את ההלכה שאבל אינו משלח קרבנותיו. הרמב"ם מזכיר את זה רק בפרק ב' הלכות ביאת מקדש. למה הרמב"ם לא מזכיר את זה

מבינים את החילוק של רבינו תם לגבי אירוסין למה אירוסין אסור באבלות חדשה ואירוסין הוא מותר באבלות ישנה. רבינו תם אומר שלגבי פעולה שנעשית בצנעא אבלות חדשה הוא יותר חמור מאבלות ישנה. ואנו שואלים למה?

והנה השיטה של הרמב"ם היא שאבלות יום ראשון הוא דאורייתא. הרמב"ם לומד את זה מהפסוק ואכלתי חטאת היום היטב בעיני ה'. שאר ימים של אבלות של שבעה הוא רק מדרבנן. אבלות יום ראשון של אבלות הוא מדאורייתא. אז הרמב"ם לומד שאבלות יום ראשון דאורייתא מההלכה של אנינות שאונן אסור בקדשים. מי הוא אונן? ביום הראשון הוא אונן. אחד הוא אונן ביום המיתה. אנינות דאורייתא לגבי איסור אכילת קדשים אינה תלויה כלל אם הייתה קבורה או לא הייתה קבורה. זה תלוי אך ורק ביום ראשון. האונן אסור בקדשים ביום המיתה.

כל הראשונים שואלים איך הרמב"ם יכול ללמוד שאבלות דאורייתא מאנינות לגבי קדשים? הרמב"ם אומר שנעילת הסנדל, רחיצה, סיכה וכיבוס ותלמוד תורה וסחורה ביום ראשון הם אסורים מדאורייתא. יש עשרה איסורים באבלות. איך אפשר ללמוד שזה דאורייתא מאונן? אונן אמנם אסור לאכול בקדשים. אבל התורה לא אמרה שאונן צריך להוריד נעליים שלו או צריך להימנע מרחיצה או להימנע מסיכה. התורה לעולם לא אמרה את זה. אז איך הרמב"ם לומד את זה מההלכה שאונן אסור באכילת קדשים?

ונראה שיש שתי הלכות באבל. יש שתי הלכות נפרדות באבל. הלכה אחת היא לגבי ניהוגי אבלות. הניהוג הטכני של אבלות. לשמור את ההלכות של ניהוגי אבלות. כמו האיסור של נעילת הסנדל, האיסור של תלמוד תורה, האיסור של סחורה והאיסור

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

של אבלות עליו. הם בעצם אנשים זרים, אבל הם יושבים שבעה ימים של אבלות עליו. וברור שעשרה אנשים אלו הם לא אבלים. אבל הם נוהגים אבלות לשבעה ימים. אבל יש מושג נפרד של שם אבל כתכונה ושם תואר של הגברא. חז"ל קוראים לו אינו שלם. זה חלות שם בגברא.

והרי בתשעה באב יש את ההלכות של אבלות של תשעה באב. הברייתא אומרת המצוות הנוהגות באבל נוהגות בתשעה באב. אבל הברייתא לעולם לא אמרה שבתשעה באב כל ישראל הם אבלים. אלא בתשעה באב יש רק הלכה של ניהוג אבלות. אבל החלות שם אבל בגברא אינו קיים בתשעה באב.

ונראה שהאיסור של אירוסין אינו ניהוג של אבלות. האיסור של אירוסין אינו תלוי בניהוג של אבלות. אלא הגברא אבל אסור לו להתארס. זה תלוי בשם אבל של הגברא. לכן האיסור של אירוסין קיים באבלות חדשה ואין הוא שייך לאבלות של תשעה באב. שבאבלות ישנה של תשעה באב אין כל ישראל נקראים אבלים. הם נוהגים אבלות בתשעה באב, אבל הם לא נקראים אבלים. הם מקיימים את הנורמות של אבלות. אבל הם לא אבלים. הם לא אבלים בגברא. הגברא הם לא אבלים. ומכיוון שהגברא הם לא אבלים לכן אין באבלות ישנה איסור של אירוסין. לכן הרמב"ם וההלכות גדולות פוסקים שמותר להתארס אפילו בתשעה באב עצמו. למה? מפני שהאיסור של אירוסין אינו שייך לרשימה של ניהוגי אבלות. אלא זה הלכה נפרדת של גברא אבל. ובתשעה באב הגברא אינו אבל.

וזה אותו דבר לגבי הנחת תפילין בתשעה באב. האיסור של תפילין לאבל ביום ראשון אינו חלק מניהוגי אבלות. אלא הגברא אבל פטור מתפילין ביום ראשון של אבלות. גברא אבל אינו יכול ללבוש פאר בראשו. הוא לא יכול להיות מוכתר בתפילין. הוא לא יכול לשים את הכתר של תפילין על ראשו. ולכן זה לא שייך לתשעה באב.

יש שאלה מעשית שקשורה לזה. רע"א דן בשאלה זו. מהו הדין לגבי תפילין כשאחד ר"ל נפטר ברגל והוא נקבר בחול המועד. הרי אבלות אינה מתחילה אלא לאחר הרגל. אבל האם אחר הקבורה הוא יהיה חייב בתפילין (אם הוא בדרך כלל מניח תפילין בחול המועד)? יום הקבורה הוא בחול המועד וזה

בהלכות אבל? מפני שהרמב"ם בפרק ה' הלכות אבל מדבר על ניהוגי אבלות. הניהוג הטכני של אבלות. הקיום הטכני של אבלות. אבל לגבי קרבנות, ההלכה היא שגברא אבל אינו משלח קרבנות. כמו שמצורע אינו משלח קרבנות. גברא אבל אינו משלח קרבנות. בזמן שהוא שלם ולא בזמן שאינו שלם. אנו עוד צריכים להבין את המשמעות של זה. אבל הגברא הוא אבל כל שבעה. ושאר הראשונים מסכימים עם הרמב"ם שהגברא הוא אבל. יש שם אבל שמתייחס לגברא. אבל הם סוברים ששם אבל שמתייחס לגברא אינו צריך להוביל לניהוג של אבלות. כמו נעילת הסנדל, רחיצה, סיכה וכיבוס. ניהוגים אלו הם רק מדרבנן. הרמב"ם סובר ששם אבל של הגברא מוביל מדאורייתא ליום אחד של ניהוג אבלות. אבל השם אבל של הגברא עולה מעבר למצווה דאורייתא של ניהוג אבלות. השם אבל של הגברא ממשיך לשבעה ימים. יש חלות שם של אבל בגברא לשבעה ימים. הגברא הוא אבל. וזה מה שהרמב"ם לומד מאונן. הרמב"ם אינו לומד ניהוג אבלות מאונן. אלא הכוונה של הרמב"ם היא שבאותו אופן שהאונן אסור לאכול בקדשים וזה מוכיח שיש על הגברא שם של אונן אז הגברא גם נקרא אבל שאנינות ואבלות הם מונחים זהים. ולפי הרמב"ם מכיוון שהגברא הוא אבל זה צריך להתבטא למעשה בניהוגים של אבלות. זה צריך להתבטא על ידי ניהוג טכני של אבלות. הוא צריך לנהוג מדאורייתא יום אחד של אבלות.

אנו רוצים להוכיח שיש שתי הלכות נפרדות באבלות. שני אספקטים נפרדים של אבלות. ניהוג אבלות וגברא אבל. ניתן על זה דוגמא. השיטה של הרמב"ם והרי"ף היא - וזה חוזר לפסק של הגאונים - שאם ר"ל אחד נפטר בלי קרובים להתאבל עליו אז באים עשרה בני אדם ונוהגים אבלות לשבעה ימים. כשהרוגוצבר נפטר, ר' מאיר שמחה הורה שיבואו עשרה בני אדם וישבו שבעה ימים

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

נדבר עכשיו על אבלות בדרך כלל. אבלות הוא מושג מאוד זך ומאוד עדין. חז"ל בהלכות אבלות מגלים הברקה חדה בטבע האדם ובגורל האדם. ההלכות של אבלות משקפות פילוסופיה ייחודית של היהדות על האדם ועל היחס שלו לה' ולעולם. ובמיוחד איך הוא מתייחס לרע בעולם.

כל המושג של אבלות לגבי היחיד ולגבי הקהילה הקולקטיבית ההיסטורית הוא דוקטרינה של האדם ועולם האמוצינלי שלו. היהדות תמיד אומרת שהאדם הוא חפשי ויש לו את היכולת ליצור את חיים אמוצינליים שהוא רוצה ושיהיה לו. לאדם יש אמוציות וגם פעולות בבחירה שלו. האדם לעולם לא ייתן לאמוציות להשתלט עליו. האדם יכול להזמין אמוציות והוא יכול לדחות אמוציות. הוא יכול לפתוח את הדלת ולהזמין אמוציות להיכנס והוא יכול לטרוק את הדלת על אמוציות ולסרב לתת להן להיכנס. הוא יכול לא להיכנע לאמוציות מסוימות מפני שהן אמוציות שפלות ואינן ראויות לאדם שישים לב אליהן בכלל. כמו שיש לאדם היכולת להימנע מלעשות פעולה שמתנגשת עם מצפון שלו על בסיס מוסרי שהרי יש לאדם בחירה חופשית. אנו לא מקבלים את הדעה של פטליזם או דטרמיניזם fatalism or determinism. בחירה חופשית פירושו שהאדם יכול להחליט לעשות פעולה מסוימת או להימנע מלעשות פעולה מסוימת. אחרת, כל המושג של אחריות האדם למעשיו שהוא הבסיס למשפט פלילי הוא מגוחך. אז כמו שאדם יכול להינתק מפעולה שמצפון שלו מתנגד לה על בסיס מוסרי, האדם יכול גם להינתק מאמוציות שאותו מצפון שופט אותן כאמוציות לא ראויות ושפלות. וכן אדם יכול לבחור לאמץ אמוציות שלהן יש אישור מוסרי. ואמוציות יכולות להיות נתונות למצפון מוסרי שלנו להיות נבחנות, נערכות ומוגדרות כאמוציות ראויות, מכובדות וגואלות את האדם. אבל אמוציות גם יכולות להיות מוגדרות כאמוציות שפלות, הרסניות ולגמרי לא ראויות לתשומת לב שהאינדיבידואל היה רוצה לתת להם.

הרבה מצוות בתורה מتركזות אך ורק באמוציות ולא בפעולות. החובת הלבבות כתב ספר שבו הוא מבחין בין חובת האברים לחובת הלבבות. הרבה מצוות בתורה

כמו יום ראשון של אבלות שבו האבל אינו מניח תפילין. אבל הרי מצד שני, אין אבלות ברגל ואבלות שלו מתחילה רק לאחר הרגל. אז כשאחד נקבר לו מתו בחול המועד האם הוא צריך להניח תפילין לאחר הקבורה או לא? מדובר באחד שבדרך כלל מניח תפילין בחול המועד. רע"א שואל שאלה זו. התשובה היא שברגל אין ניהוג אבלות. אבל אינו נוהג אבלותו ברגל. מפני שניהוג אבלות מתנגש עם שמחת הרגל. אבל הגברא הוא אבל גם ברגל. מכיוון שר"ל מת לו קרובו אז הגברא הוא אבל. הגמרא אומרת שאבל אינו נוהג אבלותו ברגל. אבל הגברא הוא אבל גם ברגל. לפי התוספות הוא נוהג אבלות שבצנעא ברגל. ואפילו לפי הרמב"ם שסובר שהוא אינו נוהג אבלות שבצנעא ברגל, אבל הגברא הוא אבל גם ברגל. והא ראייה שהמניין של שלושים מתחיל מיום המיתתה. אם הגברא אינו אבל אבל איך המניין של שלושים יכול לכלול גם ימי הרגל. ועוד ראייה, שהרי רבים מתעסקים אתו לנחמו אף ברגל. יש ניחום אבלים גם ברגל. ניחום אבלים אינו מתחיל בניהוג של שבעה לאחר הרגל. אלא ניחום אבלים מתחיל מיד אחר הקבורה ברגל. אנו רואים שהגברא הוא אבל גם ברגל. והאיסור של הנחת תפילין באבל אינו שייך לרשימה של ניהוגי אבלות. אלא זה תלוי בגברא אבל.

וזה אותו דבר לגבי כפיית המטה. כפיית מטה אינו פרט טכני בניהוגי אבלות. אלא זה הלכה בגברא אבל. אבל חייב לכפות מטתו. וזה אותו דבר לגבי עטיפת הראש. וזה אותו דבר לגבי הפסוק של האנק דום. כל הלכות אלו אינן תלויות בניהוג אבלות אלא הן תלויות בגברא אבל. וגברא אבל שייך אך ורק לאבלות חדשה. אבלות ישנה מטילה מצווה של ניהוג אבלות. אבל הגברא אינו גברא אבל. אבלות ישנה אינו עושה את הגברא לאבל. לכן כל הלכות אלו אינן קיימות באבלות ישנה.

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

תועלת להתרגשות שלו אז למה להתרגש.
אבל יהדות שוללת ודוחה גישה זו.

היהדות אמנם מקבלת שכל אירוע, טוב או רע, מתוכנן על ידי הקב"ה. האדם יכול לעשות מעט מאוד לשנות את סדר אירועים של החיים. וזה נכון גם לגבי המוות. והאדם צריך להיכנע לרצון הבלתי נחר של ה'. זה ככה מעבר לכל ספק. אבל כניעתו של האדם לרצון עליון של ה' לא צריכה למנוע את האדם מלחיות אותן רגשות שמתפרצות כשהאדם נפגש עם קטסטרופה והמגוון בחיים. יהדות לא רצתה שהאדם יתרגם רע לרציונליות. וגם שלא יבנה תיאולוגיה מהרע בחיים. רציונליות ותיאולוגיה לגבי הרע בחיים הן שתי גישות שעושות הלב להיות כבד ולא רגיש לקטסטרופה. האדם צריך להתנהג כבר אנוש. בכייה, עצבות וחוסר תקווה. האדם צריך להתאבל על הרע בחיים כאילו הייתה לו האפשרות לשנות את סדר האירועים של החיים. כאילו על ידי הבלטת רגשות שלו הוא יכול לשנות את החוקיות של הקוסמוס שהובילה לקטסטרופה. לפי היהדות רגשות אלו הן רגשות נעלות. אף שהן מבטאות את מחאה האנושית נגד הרע בטבע ומציגות השאלה שאין לה מענה לגבי קיום צדק בעולם. היהדות לא כתבה את ספר איוב לשווא. לפי היהדות להיות סבלני כלפי הרע בעולם הוא צביעות. התנהגות לא טבעית כשאחד עומד מול קטסטרופה היא התנהגות בלתי אנושית. כאב מוביל לאבל ופחד פתאומי ולזעקות. הפגישה עם המוות צריכה להוביל לחוסר תקווה קיומי וחוסר משמעות מוחלט ובלבול. כשהתורה צוה את אבילות התורה אמרה שהיא רוצה שהאדם שעובר סבל יתנהג כבר אנוש. ה' אומר שהאדם לא ידחוס את האנושות שלו כדי לרצות אותי. שהאדם יקרע את בגדים שלו מתוך חוויה של התאכזבות וכעס. והיהדות אפילו פטרה את האדם מעשיית המצוות. רש"י אמנם אומר שזה על בסיס ההלכה של עוסק במצווה פטור מן המצווה. אבל התוספות חולקים על רש"י. התוספות אומרים שזה על בסיס דרשה של למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך ימים שאתה עוסק בחיים ולא בימים שאתה עוסק במתים. מה היא המשמעות של הלכה זו? למה התורה פוטרת את האבל מעשיית מצוות? המשמעות היא שהאבל אין לו את היכולת לעשות את המצוות. הוא פשוט איבד את התחושה של כבוד עצמי. הוא איבד את

מדברות אך ורק על נטייה אמוציונלית של האדם. ואהבת לרעך כמוך. לא תחמוד.

ושמחת בחגך. לא תשנא את אחיך בלבבך. ואהבתם את הגר. אנו יודעים את השאלה של האבן עזרא לגבי הלאו של לא תחמוד. מה אדם יכול לעשות אם הוא חומד את הנכסים של חברו? האבן עזרא עצמו מיישב את השאלה. אבל עצם השאלה הוא לא מוצדק. האדם מוזהר לא לחמוד. ולא לשנוא. זה אמנם רגש. זה אמנם אמוציה. אנו מצפים מהאדם להימנע מאמוציות רעות כמו שאנו מצפים מהאדם להימנע מפעולות רעות. האבן עזרא בעצם אומר את זה במשל המפורסם שלו. האבן עזרא אומר שהאיכר לעולם לא יחמוד את הנסיכה בת המלך. האבן עזרא רצה להראות שאפשר לחסום אמוציות על ידי השכל. על ידי שכל אנושי. האדם חומד מה שאפשרי לו להשיג. והוא לא יחמוד דבר שהוא בלתי ניתן לו להשיג. פילוסופים דברי על השכל שמנחה את הלב. יש לאדם בחירה חופשית לאמץ אמוציות או לשלול ולדחות אמוציות.

בוודאי ההלכות של אבילות מבוססות על הדוקטרינה הזו שיש לאדם בחירה חופשית לשחרר את עצמו מכפייה רגשית. אבל העבודה של האדם ביחס לאבילות היא לא תמיד זהה. לפעמים ההלכה מצווה את האדם להגיב ר"ל לאסון. לא לדחוס את הרגשות בפנים. להגיב. לא להשתלט על רגשות שלו. אלא אדרבה, להיכנע לרגשות שלו. להיכנע לסערת הרגשות שלו. המשמעות היא שהאדם לא יקבל רע כדבר הכרחי. וזה מצדיק את התפרצות של רגשות שלו. שאם אחד מקבל רע כדבר הכרחי אז התפרצות רגשות שלו תהיה רק לשווא. בלי שום תועלת. זה לא כמו הגישה של הסטואיים. הגישה של הסטואיים היא שאדם צריך תמיד להשתלט על רגשות שלו. בכל מצב. גם כשהאדם עומד מול רע או מוות. מפני שאין תועלת להתפרצות של רגשות שלו. אם אין

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

בכפל לשון? הגמרא אמרה שאני אבלות חדשה מאבלות ישנה. אז למה הגמרא צריכה לחזור ולומר שאני אבלות דרבים מאבלות דיחיד? כנראה שהגמרא ראתה את ההבדל ביניהם משני מבטים שונים. ממבט אחד ההבדל הוא בין אבלות חדשה לאבלות ישנה. וממבט אחר ההבדל הוא בין אבלות דרבים לאבלות דיחיד.

הגורם לאבלות חדשה הוא ר"ל מוות. זה אסון שתוקף את האינדיבידואל. אבלות ישנה היא מחמת קטסטרופה היסטורית שקרה לפני אלף תשע מאות שנה. אבלות חדשה היא ספונטנית. היא תגובה מידית של האדם לרע ולאסון. שהאדם עומד מול מוות. עימות של האדם עם מוות. כשהאדם משפשף כתפיים עם המוות. היא חוויה טראומטית. היא ספונטנית. היא לא נעשית בכוונה תחילה. זה לא דבר שאדם מתכנן. זה לא נעשה במטודה או על ידי גורמים מלאכותיים. אלא האדם מגיב עם דחף פרימורדיאלי לאפקט של קטסטרופה ואסון. זה תגובה של האדם. זה לא תגובה מתוך תכנון ושכל. זה תגובה על ידי דחף פרימורדיאלי. זה תגובה אינסטינקטיבית.

אבל אבלות ישנה נעשית על ידי תכנון של האדם. אין ספונטניות. אין תגובה ספונטנית לאירוע חדש. ששום דבר באמת לא קרה עכשיו שיצדיק בכייה עכשיו. האבלות היא תוצאה של שחזור אירועים. שחזור אירועים של חורבן בית המקדש. ויהדות פה הכניסה סוג ייחודי של זיכרון. אחרי אלפי שנים, ברגזון במושג שלו של זיכרון יצירתי התקרב מאוד לסוג של זיכרון שהיהדות דברה עליו. אבלות ישנה היא תוצאה של שחזור אירועים. היהדות פיתחה סוג ייחודי של זיכרון. אולי יש לדבר על מוסר של זיכרון. שזיכרון הוא מוגבל על ידי חוקי מוסר. זיכרון יכול להיות משהו אינסטינקטיבי. משהו טבעי. ממבט זה אנו לא יכולים לומר שהאדם זוכר. כמו שאי אפשר לומר לאדם לשכוח. אבל היהדות אומרת זכור ואל תשכח. אנו אומרים שש זכירות בכל יום. זה חלק מתפילת שחרית. אז גם זיכרון נתון לנומרה המוסרית. האדם הוא חפשי לזכור והוא גם חפשי לשכוח. ולא זכר שר המשקים את יוסף וישכחוהו. למה כפל הלשון? הפירוש הוא ולא זכר שהוא לא רצה לזכור. למה שהוא יזכור את התקופה שבה הוא היה אסור בבית האסורים. הוא היה חלק מהקבינט של

המטרה של האישיות שלו. הוא כמו חרש, שוטה וקטן. הוא כעת לא אחראי למעשיו. הוא במצב של הלם ובלבול. והתוספות והראשונים אומרים שאסור לו לעשות מצוות כשהוא אונן. למה? מפני שאז האבלות היא לא שלימה. אבלות שלימה דורשת הימנעות מעשיית מצוות. זה מראה שאבלות מתבטאת על ידי בלבול גמור. שיצעק ויזעק מפני שהוא צריך להתנהג כבר אנוש. זה מה שהתורה הבינה בחוויה של אבלות. אז עבור האבל בכייה, התאכזבות ובלבול הן רגשות נעלות שהאדם צריך לא לשלול ולא לדחות אותן בזמן של צרה.

אבל רגשות הן כמו גלי הים. הן מגיעות לגובה של שיא ואח"כ הן נסוגות. לכן התורה ציוותה לאדם לא רק להיכנע להתפרצות של רגשות של אבלות אלא לגאול את עצמו באותו זמן מהאפקט של האבלות לאט לאט. ולכן ההלכה חילקה את אבלות לארבע תקופות שונות. מתו מוטל לפניו. שבעה. שלושים. וי"ב חדש אחר אביו ואמו. יש מעבר כמעט בלתי ניכר ממצב רוח של דיכאון ושממה מתוך קטסטרופה למודעות עליונה שנגאלה. זה קורה בתקופות שונות של אבלות.

והא ראייה שאפילו בשבת יש אבלות שבצינעא. הוא לא יכול לנהוג אבלות בפרהסיא שזה פוגע באחרים. אבל הוא צריך לנהוג אבלות שבצינעא. ההלכה מוותרת לסבל אנשי ולכן השבת אינה דורשת מהאדם להינתק בשבת מהאבלות. השבת אינה דורשת מהאדם שמירה מוחלטת על האופי של השבת. יש אספקטים של כיבוד ועונג של שבת שמושהים עבור האבל.

ממבט זה אנו מבינים את ההבדל בין אבלות חדשה לאבלות ישנה ובין אבלות דרבים לאבלות דיחיד. אנו בעצם לא מבינים את לשון הגמרא. הגמרא אומרת **שאני אבלות חדשה מאבלות ישנה ושאני אבלות דרבים מאבלות דיחיד**. למה הגמרא משתמשת

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

פרעה. אז למה שיזכור את התקופה שבה הוא היה בכלא. זה זיכרונות לא נעימות. אז הוא השתדל לשכוח את יוסף. אז היהדות אמרה קודם כול שיזכרון נתון לקביעות מוסרית. זיכרון ושכחה נתונים לנורמה מוסרית.

אבל היהדות אמרה עוד דבר. זיכרון הוא לא רק היכולת של האדם לזכור דברים. זה לא רק היכולת של האדם לדעת דברים שנמצאים בעבר. זה אמנם נכון. אבל זה תפקוד טכני של זיכרון. תפקוד זוט של זיכרון. אלא זיכרון לפי יהדות הוא באופי שלו חוויתי. לחוות את העבר מחדש. לא רק לזכור. לחוות את העבר. להעמיד את העבר בהווה. הרבה מצוות בתורה מבוססות על זה. הדוגמא הקלאסית היא ההלכה: בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. גם יתכן שהמצווה של קריאת התורה היא מבוססת על סוג זה של זיכרון. שקריאת התורה היא לא רק לימוד אלא היא מתן תורה. שקריאת התורה אינה רק פעולה אינטלקטואלית אלא היא אירוע חוויתי להעמיד מחדש את האירוע של מתן תורה. ההוכחה לזה היא הטעם עליון שבו קוראים את עשרת הדברות בחג השבועות. אם המטרה היחידה של קריאת התורה הייתה לימוד אז היינו קוראים את עשרת הדברות בחלוקה של פסוקים. שלימוד נקבע כפי החלוקה של פסוקים. פסוקים הם היחידות של לימוד. מהו ההבדל בין טעם התחתון לטעם העליון? בטעם העליון היחידות הם הדברות. למשל, הדברה של לא יהיה לך אלהים אחרים על פני. בדברה זו משתמשים כמעט בכל האוצר של הטעמים. זה מראה שהקריאה של עשרת הדברות בחג השבועות היא לא רק לימוד כפעולה דידקטית ואינטלקטואלית אלא היא שחזור והעמדה דרמטית מחדש של מתן תורה. ולכן הקהל עומד כשקוראים עשרת הדברות בחג השבועות. הרמב"ם באיגרת שאל למה שהם יעמדו? הקדושה של עשרת הדברות היא כמו הקדושה של ותמנע היתה פילגש אליפז.

אלא עשרת הדברות הוא לא רק טקסט שנלמד על ידי קריאת התורה אלא הוא טקסט שנקרא עכשיו על ידי הקב"ה עצמו. והרמב"ם אומר דבר דומה לזה בסוף הלכות חגיגה לגבי הקהל. הקהל הוא קריאת התורה דאורייתא. הוא קריאת התורה דאורייתא על ידי המלך. והרמב"ם אומר שהמלך הוא שליח הא-ל. הרמב"ם בפרק ג' הלכות חגיגה הלכה ו' אומר: **וְגָרִים שְׂאִינָן מְכִירִין חִיבִין לְהִכִּין לָבֶם וּלְהַקְשִׁיב אָזְנָם לְשִׁמְעַת בְּאִימָה וְיִרְאָה וְגִילָה בְּרַעְדָּה כִּיּוֹם שְׁנִתְּנָה בּוֹ בְּסִינִי. אִפְּלוּ חֻכְמִים גְּדוּלִּים שִׁיּוּדָעִים כָּל הַתּוֹרָה כָּלָה חִיבִין לְשִׁמְעַת בְּכוֹנָה גְּדוּלָּה יִתְרָה. וּמִי שְׂאִינוּ יָכוֹל לְשִׁמְעַת מִכּוֹן לָבוֹ לְקִרְיָאָה זֶה שֶׁלֹּא קִבְּעָה הַכְּתוּב אֲלֵא לְחֻזַּק דַּת הָאֱמֶת וְיִרְאָה עֲצֻמוֹ כְּאִלוֹ עֵתָה נִצְטָוָה בָּהּ וּמִפִּי הַגְּבוּרָה שׁוֹמְעָה. שֶׁהַמֶּלֶךְ שְׁלִיחַ הוּא לְהַשְׁמִיעַ דְּבָרֵי הָאֵל:** הרמב"ם אומר מפורש הרעיון שדברנו עליו שקריאת התורה היא לא רק לימוד אלא היא שחזור דרמטי של מתן תורה. זה מעין ההלכה של חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים. המושג הזה שייך לא רק ליציאת מצרים אלא לכל האירועים שעליהם התורה צוותה אותנו לזכור והזהירה אותנו לא לשכוח.

המשנה במסכת מגילה אומרת שאם שבעה עשר בתמוז חל בשבת אז הוא נדחה לאחר השבת. והגמרא שואלת למה לא מקדימים את הצום ליום הצום? הגמרא מתרצת אקדומי פורענות לא מקדמינן. אנו לא מקדימים את הגעת קטסטרופה. כשהקטסטרופה היא איטית לבוא אז לא מזרזים את הפורענות לבוא יותר מהר ויותר מוקדם. אנו לא מזמינים אסון לבוא יותר מוקדם. אבל למה הגמרא מדברת על פורענות? הרי עכשיו אין פורענות. הפורענות הייתה לפני אלף תשע מאות שנה. התירוץ הוא שבצום על חורבן הבית אנו חווים ורואים את האירוע של חורבן בית. אנו חיים וחווים מחדש את האירוע של חורבן הבית. לכן הגמרא אטומרת על זה אקדומי פורענות לא מקדמינן.

זה סוג ייחודי של זיכרון. זיכרון זה מוחק את הקו המפריד בין עבר להווה. זה מוחק את הקו המפריד בין חוויות בעבר לחוויות עכשוויות. הזיכרון אינו רק משחזר באופן טכני. זה לא רק זיכרון מכני שבו אחד זוכר אירועים מהעבר. אלא אחד על ידי זיכרון שלו חווה מחדש את אירועים מהעבר. הוא

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

היסטוריה תמיד מתחלקת להיסטוריה עתיקה, היסטוריה של ימי הביניים והיסטוריה של העידן המודרני. והיסטוריה של התקופה העכשווית. אבל עבורנו הסיפור של יוסף ואחיו והסיפור של חורבן בית המקדש והסיפור של מיתת משה שמרגש עד כדי דמעות הם לא סיפורים של הזמן העתיק. הם חלק ממודעות הזמן שלנו. הם חלק מחווית היסטורית שלנו. זה לא היסטוריה מתה, אלא זה היסטוריה חיה. גם להיסטוריה מתה יש ערך. ארכיאולוגים מחפשים לדעת על תקופות עתיקות מאוד כדי ללמוד על אופי האדם. יש לזה ערך. אבל היהדות מעוניינת בהיסטוריה חיה. היסטוריה ביהדות היא הרכבה של העבר לתוך ההווה. וההווה צופה לעתיד. כולנו מכירים את האמרה של ר' ידעיה הפניני העבר אין העתיד עדיין וההווה כהרף עין. ובעלי המוסר היו מוסיפים אם כן דאגה מניין. אבל אנו חושבים שזה לא נכון. העבר הוא לא אין. הוא עדיין פה. העתיד הוא לא רק צפוי. אלא הוא כבר פה. וההווה הוא הקישור בין העבר לעתיד. זה מודעת הזמן שמאחדת.

תשעה באב היה מגוחך אם לא היה לנו מודעת הזמן שמאחדת. בליל זה יבכיון בני. הלילה. הלילה הזה. המובן הוא הלילה שהיה לפני אלף תשע מאות שנה. אבל ליל זה פירושו גם הלילה. כנראה שהלילה שהיה לפני אלף תשע מאות שנה הוא לא רחוק מאתנו. הוא ריאליות חיה ועוצמתית. כמו הרגע הזה בהווה. כמו ההרף עין של ההווה. שבעצם מודעת הזמן המאחדת יש בו צד של הנצח. שמבחינת הנצח אין חלוקה של עבר הווה ועתיד. כל שלשה ממדים של זמן מורכבים ומשתלבים ביחד לחוויה אחת. למודעות אחת. זה מודעות הזמן המאחדת. ארועים בעבר הופכים לאקטואליה עכשווית. זיכרונות מטושטשות הופכות לחוויות חיות. והיסטוריה עתיקה הופכת לריאליות עוצמתית.

אבלות ישנה מבוססת על מודעות הזמן המאחדת. בלי זיכרון חוויתי זה היה מגוחך לדבר על אבלות ישנה. שאיך יכול להיות אבלות על אירוע שקרה בזמן עתיק? זה היה בניגוד לטבע אנושי להתאבל על אירוע שקרה בזמן עתיק. אז ההבדל העיקרי בין אבלות חדשה לאבלות ישנה הוא שאבלות חדשה היא תגובה ספונטנית - לא מתוכנן ולא מכוון - להתקפה פתאומית של רע או

חווה מחדש אירועים שאחד כבר חשב שהם אירועים מתים. הוא מרכיב את העבר ביחד עם ההווה. זה סוג מודעות שמאחדת. יש הידוק בין ההווה לעבר. וזה נכון על חוויה היסטורית שלנו. יש הרבה אירועים מודרניים שיכולים להיות מובנים רק אם אנו מסתכלים עליהם ממבט של מודעות שמאחדת את העבר עם ההווה. למשל, היחס שלנו לארץ ישראל. אנשים לא רוצים לשים לב לזה. מפני שהם איבדו רגישות שלהם. רגישות תיאולוגית או רגישות מוסרית. זה באמת מוזר. היחס שלנו לארץ ישראל הוא לכאורה חלש במונחים היסטוריים. יש פער של אלף תשע מאות שנה. בכזה פער אנו הפסדנו כל זכויות היסטוריות שלנו. אמנם הרמב"ן אומר שיש לנו מצווה לכבוש את ארץ ישראל. אבל השאלה היא מה אומות העולם אומרים. מה באמת יחס שלנו לארץ ישראל? עדיין יש יחס מאוד קרוב בינינו לארץ ישראל. ברור שאם מדינת היהודים הייתה באפריקה או בדרום אמריקה היהודים לא היו מרגישים כל כך מחויבים או מסורים למדינה. המחויבות והמסירות שלנו היא לא למדינה מצד עצמה. אלא היא מחויבות ומסירות לארץ ישראל. למה? מחמת חוויות שלנו בעבר. חוויות בעבר הרחוק. חוויות שנשכחו ונעלמו. אז כנראה שהיהודי הוא שונה. יש מודעות של זמן שמאחדת את העבר עם ההווה. הפער של מאות שנים לא יכול להפריד את היהודי מהעבר. היהודי חי וחווה את העבר מחדש. וזה מפני שהעבר הוא ריאליות חיה. הזיכרון פותח אופקים חדשים. יש הידוק בין העבר להווה. יש קירבה ואינטימיות בין העבר להווה.

וככה זה היחס שלנו לגיבורי האומה. היחס שלנו לרבי עקיבא. והיחס שלנו לרבי יוחנן בן זכאי. ואפילו היחס שלנו לאבות. וליוסף הצדיק. ולנביאים. זה שונה מהיחס שיש לאומות העולם לגיבורים שלהם. גיבורי האומה שלנו הם לא רק דמויות עתיקות. המילה עתיקה לא קיימת בהיסטוריה שלנו.

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

הימים ובשבוע שחל בו אסור מצד מנהג בבין המצרים. והיינו שיש בבין המצרים איסור של תספורת ואיסור של שמחה. לגבי מנהג שלנו אין לנו בעיה בבין המצרים. אבל מדינא דגמרא אין שום ניהוגי אבלות בבין המצרים. אז אנו רוצים להבין את המשמעות של בין המצרים מדינא דגמרא. האם יש משמעות הלכתית למונח בין המצרים? הרי מדינא דגמרא הניהוג של אבלות ישנה מתחיל רק בראש חדש. משנכנס אב ממעטים בשמחה. אז אולי אין לבין המצרים שום חשיבות הלכתית. הבעיה היא שאם יש לבין המצרים חשיבות הלכתית זה צריך להתבטא באיזו הלכה. אז באיזו הלכה מתבטאת האבלות של בין המצרים? איזו ניהוגי אבלות מתחילים בשבעה עשר בתמוז מדינא דגמרא? אנו לא שואלים את זה לפי מנהג שלנו. אנו שואלים את זה מדינא דגמרא. אנו אולי יכולים לומר שאין הכי נמי אין שום חשיבות הלכתית לבין המצרים מדינא דגמרא. אבל זה קשה מהירושלמי. הירושלמי אומר שאם האבלות של הובקעה העיר אחרי בית ראשון היה בתשעה בתמוז אז האבלות על חורבן הבית היה בראש חדש אב. הירושלמי מבסס את זה על הפסוק מקל שקד אני רואה. מה שקד צומח בעשרים ואחד ימים אז התקופה ביניים שמפרידה בין הובקעה העיר לחורבן הבית הוא עשרים ואחד ימים. הירושלמי מדגיש את הקישור בין הצום על הובקעה העיר לצום על חורבן הבית. יש קישור ביניהם שאין לפרק אותו. הצום על הובקעה העיר הוא ההתחלה של החורבן. ואנו מוצאים אותו דגש גם במשנה במסכת תענית. המשנה במסכת תענית מספרת לנו על חמישה דברים שאירעו בשעה עשר בתמוז ועל חמישה דברים שאירעו בתשעה באב. וכן הוא ברמב"ם. חמישה דברים אירעו בשבעה עשר בתמוז. חמישה דברים אירעו בתשעה באב. למה יש בדיוק חמישה דברים שאירעו בשבעה עשר בתמוז ובדיוק חמישה דברים שאירעו בתשעה באב? מפני שיש השוואה בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב. או לכל הפחות יש יחס בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב. שבעה עשר בתמוז הוא ההתחלה ותשעה באב הוא הסוף. או שבעה עשר בתמוז הוא ההתחלה של הסוף. הקטסטרופה אירעה בתשעה באב, אבל ההתחלה של הסוף היה בשבעה עשר בתמוז. אז זה קצת בעיתי לומר שבין המצרים הוא בלי שום חשיבות הלכתית.

של קטסטרופה. האדם עומד מול אירוע פתאומי של מוות לקרובו ר"ל. אבל אבלות ישנה היא אבלות שצריכים לפתח אותה בשלבים על ידי הזיכרון של מודעות הזמן המאחדת. ההבדל העיקרי בין אבלות ישנה לאבלות חדשה מתבטאת בהפיכת הסדר. אבלות חדשה המתחילה באבלות הכי אינטנסיבית ובבכייה הכי מורגשת. זה אנינות. ואבלות זו לאט לאט נסוגה לאבלות שבעה, לאבלות שלושם ולאבלות של י"ב חדש. וב"ב חדש האבלות נהיית רק הישארות של מלנכוליה. אבל אבלות ישנה פועלת בכיוון הפוך. היא מתחילה כאבלות של י"ב חדש שהיא הצורה הכי קלה של אבלות. היא עצבות לא עוצמתית ולא דינמית. היא עצבות שלא מתפרצת. והיא לאט לאט הופכת לאבלות שלושם והיא מוסיפה אינטנסיביות ומגיעה לשיא של אבלות שבעה בתשעה באב. הסדר באבלות ישנה הוא הפוך מהסדר באבלות חדשה.

מתי מתחילה אבלות ישנה? אבלות חדשה מתחילה ברגע של מוות. קבורה היא לא מחייב של אבלות. מוות היא המחייב של אבלות. ככה סוברים רוב הראשונים. אלא כל זמן שהמת לא נקבר האבל אינו יכול לספוג את האבלות. הניהוג אבלות מתחיל רק לאחר קבורה. הגברא נהיה גברא אבל מיד עם מיתת קרובו. אבל מתי מתחילה אבלות ישנה? ואיך מתחילה אבלות ישנה? אנו אמרנו שאבלות ישנה מתחילה עם זיכרון של האירוע של חורבן הבית. אנו רוצים להבין מבחינה מעשית איך האבלות ישנה מתחילה.

יש לנו מונח של בין המצרים. בין המצרים פירושו בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב. מהו המקור למונח של בין המצרים. הפסוק באיכה אומר כל רודפיה השיגוה בין המצרים. והמדרש אומר זה בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב. מצד מנהג יש אבלות בבין המצרים. מה שאסור מדינא דגמרא בתשעת

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

לא משהים את ההפטרה של הקריאה של שבת. שגם הפרשה של הקרבנות מוסף של ראש חדש נקראת בשבת. והמוטיב של ההפטרה תמיד נקבע כפי המוטיב של הפרשה האחרונה שנקראת בשבת שזה המפטיר. ובשבת ראש חדש המפטיר קורא את הפרשה של הקרבנות מוסף של ראש חדש. אז המוטיב של ההפטרה הוא גם ענינא דיומא והוא גם מוטיב של הקריאה של שבת. אנו לא מזכירים בזה שבת הגדול מפני שלא ידוע לנו המקור להפטרה של שבת הגדול. אלא הדוגמא היא הקריאה בשמחת תורה. הגמרא במגילה אומרת שביו"ט שני של יו"ט אחרון של החג קוראים וזאת הברכה. זו היא הסדרה אחרונה. אז הקריאה היא הסיום של התורה. ומפטירים ויעמוד שלמה. הפטורה זו היא בכלל לא קשורה לסדרה או למפטיר שהוא הקרבנות מוסף של שמיני עצרת. קוראים הפטורה של ויעמוד שלמה מפני שבהפטרה זו מוזכר שמיני עצרת. והתוספות אומרים שאנו לא נוהגים כן אלא אנו קוראים ההפטרה של ויהי אחרי מות משה. מהו ההבדל בין מנהג הגמרא למנהג שלנו? הגמרא נותנת עדיפות למוטיב של ענינא דיומא. ומנהג שלנו נותן עדיפות למוטיב של סדרא דיומא. שההפטרה של ויהי אחרי מות משה הוא המשך מאוד יפה של הקריאה של וזאת הברכה.

כנראה שההלכה קושרת שבעה עשר בתמוז עם חורבן ואבלות. אבל איך זה מתבטא? אנו רואים שזה מתבטא בקריאת ההפטרה בשבתות בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב. אבל איך זה מתבטא באופן אחר מלבד קריאת ההפטרה בשבתות של בין המצרים? אנו שואלים איך אבלות מתבטאת בתקופה של בין המצרים? השאלה שלנו מתייחסת רק לימים הנשארים בחדש תמוז. איך אבלות של החורבן מתבטאת בימים אלו? אנו לא שואלים לגבי שאר הימים של בין המצרים שהרי בראש חדש אב כבר מתחילה אבלות על החורבן כמו שהמשנה אומרת כשנכנס אב ממעטים בשמחה.

והנה אמנם באבלות דיחיד יש קיום של אבלות בלב. ואנו הדגשנו הרבה פעמים שהמהות של אבלות היא לא הניהוג הטכני של אבלות אלא היא אבלות בלב. אז החוויה הפנימית היא חשובה ביותר לקיום של האבלות. החוויה הפנימית היא הדבר המרכזי שמסביב לה קיימת כל הניהוגים של

הרמז היחיד שאנו מוצאים לפתור בעיה זו נמצא בקריאת ההפטרה בבין המצרים. בשבת אחר שבעה עשר בתמוז אנו מתחילים את ההפטרות הקשורות לחורבן. הגמרא שמה הרבה דגש על סדר ההפטרות. הגמרא שמה הרבה חשיבות על סדר ההפטרות. ובשבת אחרי שבעה עשר בתמוז אנו מתחילים את סדר ההפטרות של פורענותא. ההפטרה הראשונה היא דברי ירמיהו. ובשבת אחרי תשעה באב אנו מתחילים את סדר ההפטרות של שבעה דנחמתא. ואחרי זה יש ג' הפטורות דתיובתא. היינו השלוש הפטורות הקשורות לתשובה. ובשלוש שבועות אנו לא קוראים את ההפטורות שיש בהן המוטיבים שיש בסדרה. ואנו קוראים במקום הפטורות אלו שלוש הפטורות דפורענותא. הן פרקים בירמיהו ובישעיהו שמדברים על חורבן וגלות. כנראה ששלוש הפטורות אלו הן מסדרא דיומא. אם הן לא היו מסדרא דיומא אנו לא היינו יכולים לקרוא הפטורות אלו. כנראה שהמוטיב של קטסטרופה וחורבן הם מוטיבים השייכים לתקופה זו. הם מעניינא דיומא. אחרת קריאת הפטורות אלו לא היו בכלל ההקשר הנכון. שהפטורה יכולה לדבר על אחד משני מוטיבים. או מוטיב של הסדרה או מוטיב של היום. מתי יש התנגשות בין שני מוטיבים אלו והגמרא מעדיפה מוטיב אחד ואנו נוהגים להעדיף המוטיב האחר? אנו לא מדברים על התנגשות בין שני מוטיבים בענינא דיומא. ככה זה בשבת חנוכה כשהוא גם ראש חדש. שמה זה התנגשות בין שני מוטיבים של ענינא דיומא. אנו מדברים על התנגשות בין מוטיב הקשור לקריאה של הסדרה למטיב של ענינא דיומא. אנו מדברים על התנגשות בין מוטיב של סדרא דיומא למוטיב של ענינא דיומא. אבל גם שבת ראש חדש הוא לא דוגמא לזה. שההפטרה של ראש חדש הוא לא רק מוטיב של ענינא דיומא, אלא הוא גם מוטיב של הקריאה. שהרי בשבת ראש חדש אנו קוראים הפרשה של הקרבנות מוסף של ראש חדש. הראשונים אומרים שאז אנו

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

צריכים להתחיל ניהוגי אבלות. מפני שזה היה צביעות. ההלכה כן אומרת לאחד שמת לו קרובו שמיד יתחיל ניהוגי אבלות. זה דבר רציונלי. זה דבר פרגמטי. זה תואם לצרכים אנושיים ולתגובה אנושית. זה תואם להרגלים אנושיים. כשקטסטרופה מכה בו פתאום הוא מגיב עם כל המשאבים וכל הכוחות שיש לו. הוא מגיב עם הגוף שלו ועם הנשמה שלו. עם הלב שלו ועם השכל שלו. אבל באבלות ישנה אחד לא יכול לתכנן אבלות ישנה בקפיצה אחת. זה דורש זמן. זה תהליך הדרגתי ואטי. אז איך ההלכה יכולה לומר שמיד בשבעה עשר בתמוז כשהשמש של ששה עשר בתמוז שוקע שהיהודי יוריד נעליים שלו ויבכה ויימנע מרחיצה ומסיכה. אם יהודי היה עושה ככה זה היה צביעות. הניהוג של אבלות לא היה תואם לחוויה פנימית של אבלות. ההלכה לא יכלה להצהיר אבלות במכה אחת על חורבן הבית. ההתעוררות לאבלות ישנה דורשת זמן. זה מתפתח בהדרגה ובאטיות. זה היה מגוחך להתחיל עם ניהוגים מעשיים של אבלות קודם שהחוויה הפנימית תופיע ותפרח עם כל הממדים הטראגיים שלה.

הימים בין שבעה עשר בתמוז לראש חודש אב הוקדש כולו אך ורק לזיכרון. להתעוררות של מודעות הזמן המאחדת. להגות ולחיות ולחוות את האירועים של חורבן מחדש. האבלות שבלב מתחילה להיות ניכרת באופן אובייקטיבי רק בראש חודש אב. הסימנים הראשונים של ניהוגי אבלות ניכרים רק בראש חודש אב.

מה קורה בראש חודש אב? מה הם האיסורים של אבלות ישנה שמתחילים בראש חודש אב. המשנה לא אומרת לנו כלום על זה. המשנה מדברת רק בכלליות. המשנה בסוף מסכת תענית אומרת משנכנס אב ממעטים בשמחה. המשנה לא מפרשת מה היא המשמעות של ממעטים בשמחה. איך זה מתבטא בהלכות קונקרטיות? ממה צריכים להימנע כשנכנס אב? איזו פעולות נהיות מוגבלות כשנכנס אב? המשנה לא אומרת לנו כלום על זה? הברייתא במסכת יבמות דף מ"ג: אומרת: **מראש חודש אב עד התענית העם ממעטין בעסקיהן מלישא וליתן מלבנות ולנטוע שבת שחל תשעה באב להיות בתוכה אסור לספר ולכבס.** אז מה אסור בימים

האבלות. אבל אבלות שבלב לא קיימת לבד. האבלות שבלב תמיד צריכה להתרגם לפעולות של ניהוגי אבלות. החוויה הפנימית של אבלות היא בלתי נפרדת מהאספקט האובייקטיבי של אבלות. אי אפשר לומר על אבלות דיחיד שהקיום מתממש על ידי אבלות שבלב לבד בלי לפרש ולתרגם את זה בפעולות. דבר זה לא קיים. אפילו באונן האנינות מתבטאת בממדים אובייקטיביים. אונן אסור בבשר ויין. השיטה של הרמב"ן היא שאונן צריך לשמור כל ניהוגי אבלות חוץ מנעילת הסנדל. וזה מפני שהניהוג של אבלות של נעילת הסנדל יפריע לאונן לעשות הכנות לקבורה שהוא מחויב לטפל בקבורה של המת. אז אבלות שבלב היא תמיד בלתי נפרדת ממדים אובייקטיביים של ניהוגי אבלות. ההלכה דורשת שרגשות יהיו מתורגמות לפעולות. שאמוציות סובייקטיביות יהיו מתורגמות לסמלים סולידיים ואובייקטיביים. למה? מפני שהאינדיבידואל אינו מזמין עצבות. עצבות תוקפת אותו. עצבות מכה בו בלי רחם. והוא מגיב מיד בדו-אנפין. באופן סובייקטיבי ובאופן אובייקטיבי. הוא מגיב בכל דבר שהוא בשליטתו. ברגש, בפעולה ובאקשן. התגובה לאבלות צריכה להיות תגובה כוללת. נדרשת תגובה על ידי כל מה שיש לאדם. על ידי חוויה פנימית שלו וגם על ידי ניהוג פיסי שלו.

אבל אבלות ישנה היא שונה. אבלות ישנה לא קופצת בהפתעה במכה אחת. התהליך הוא הדרגתי ואטי. הוא מאוד אטי. הוא תהליך שמתקדם לאט לאט. הוא מתחיל בהתעוררות של מודעות הזמן המאחדת. בהתעוררות של זיכרון שלא רק משחזר ידע אלא זיכרון שגם משחזר חוויה ומעמיד מחדש את האירוע שקרה לפני אלף תשע מאות שנה. זיכרון שמשחזר את הדרמה של אירועים מהעבר הרחוק. אז ההלכה לא יכלה להצהיר אבלות ישנה שתופיע במכה אחת. ההלכה לא יכלה לומר שבשבעה עשר בתמוז

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

קשה למה הברייתא מכניסה פה את העם?
הברייתא הייתה צריכה לומר ממעטים
בעסקים.

מעניין שהרמב"ם בכלל לא מצטט את
הברייתא. הרמב"ם מצטט רק את המשנה.
משכנס אב ממעטים בשמחה. הרמב"ם
משמיט את הברייתא במסכת יבמות.
הרמב"ם מביא רק את המשנה משכנס אב
ממעטים בשמחה. הרמב"ם לא מפרט מה הן
הפעולות שנאסרו מראש חדש אב.

כנראה שיש הבדל יסודי בין האבלות של
ראש חדש לאבלות של שבוע שחל תשעה
באב להיות בתוכו. ומחמת הבדל זה
הטרמינולוגיה של הברייתא השתנתה. נראה
מהו ההבדל.

אם אחד עובר על אחד מניהוגי אבלות של
שבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו איך
היינו מגדירים פעולה שלו? היינו אומרים
שזה מעשה עבירה. מעשה איסור. המעשה
עצמו הוא עבירה. יש עבירה מונחת במעשה
עצמו. כמו כשאבל עובר על איסור של
נעילת הסנדל ודומה לו. זה מעשה עבירה.
יש עבירה בעצם המעשה. כמו כשאבל אינו
שומר ניהוגי אבלות. אבל בימים שמפרידים
ראש חדש משבוע שחל תשעה באב להיות
בתוכו שלגביהם הברייתא אמרה העם
מעטים בעסקיהם זה לא ככה. בימים אלו אין
איסורים נפרדים של אבלות. אין איסורים על
פעולות ספציפיות. הברייתא אמנם מפרטת
בניין ונטיעה. אבל אין איסורים נפרדים על
פעולות נפרדות. אם ההלכה כן ניסחה
איסורים על פעולות נפרדות אז הברייתא
הייתה מדברת במונחים של איסור. אבל
הברייתא פה מדגישה את הפן החיובי ולא
הפן השלילי. למשל, אם אחד יימנע מכל
הפעולות המפורטות בברייתא אז איך היינו
מגדירים את התנהגות שלו? היינו אומרים
שזה קיום המצווה. איזה קיום המצווה? קיום
המצווה של אבלות ישנה. כשהוא יימנע
מהפעולות המפורטות בברייתא הוא יקיים
מצווה של אבלות שבלב. הקיום הוא קיום
של אבלות שבלב. זה לא השמירה של ניהוגי
אבלות. אם אחד לא ישמור את ניהוגי
האבלות זה יתנגש עם החוויה הפנימית של
אבלות שבלב. אם אחד לא ישמור מראש
חדש את ניהוגי האבלות אז החוויה הפנימית
של אבלות תאבד את כל הערך שלה. כדי
להעמיד את האבלות שבלב צריך להיות

ספורים שמפרידים ראש חדש אב משבוע
שחל תשעה באב להיות בתוכו? משא ומתן.
בנייה. בנייה של שמחה. נטיעה של שמחה.
אלי גם אירוסין אסור. הגמרא דנה בזה.
והמסקנה של הגמרא היא שאירוסין מותר.
ויכול להיות שאירוסין מותר גם בשבוע שחל
תשעה באב להיות בתוכו ואפילו בתשעה
באב עצמו אירוסין הוא מותר. התוספות
ביבמות דף מ"ג: דנים בזה.

אנו רוצים לשאול שאלה אחת. מה היא
המשמעות של המשפט העם ממעטים
בעסקיהם? איזה סוג ביטוי הוא? העם
מגבילים עסקים שלהם. הם ממעטים
במסחר. הם ממעטים בבנייה ובנטיעה. למה
הברייתא לא אמרה דבר זה יותר ברור?
הברייתא הייתה צריכה לומר אסור לישא
וליתן לבנות ולנטוע. אלא שאולי נאמר זה
אמנם ביטוי חריג, אבל ככה הברייתא אמרה
את זה. מבחינה סמנטית מה שהברייתא
אומרת הוא זהה עם הביטוי אסור. אבל הרי
כשהברייתא מגיעה לדבר על שבת שחל
תשעה באב להיות בתוכה הברייתא אומרת
אסור לספור ולכבס. למה הטרמינולוגיה
בברייתא השתנתה? ואנו גם שואלים למה
הברייתא אומרת העם? הברייתא הייתה
צריכה לומר ממעטים בעסקים. למה
הברייתא צריכה להכניס פה את העם?
הגמרא לעולם לא התרשמה מההמון. הגמרא
שמה מעט מאוד לב להמון. אז הברייתא
הייתה צריכה לומר רק שמראש חדש אב
ממעטים בעסקים. אבל הברייתא אומרת
העם ממעטים בעסקיהם. מאוד נדיר למצוא
משפט כזה בברייתא. אלא שאולי נאמר
שממעטים פירושו להגביל וזה לא לגמרי
אסור. מותר לעשות עסקים מראש חדש.
אלא שצריכים למעט בעסקים. אבל יש
ראשונים שאומרים שצריכים לגמרי להימנע
מעסקים. צריכים לא רק להגביל עסקים אלא
צריכים לגמרי להימנע מעסקים. אבל אפילו
אם נאמר שצריכים רק להגביל את העסקים
ולא צריכים לגמרי להימנע מעסקים עדיין

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

וללכת הביתה ולפתוח את החנויות רק בעשירי באב. הברייתא רק אמרה לא להרבות במסחר מראש חדש. לא להתמכר למסחר מראש חדש. צריכים למעט במסחר. צריכים להתעסק פחות במסחר. אם הפעולה של מסחר מצד עצמה היה איסור אז זה לא היה משתנה לפי כמות המסחר שהוא עושה. ברור שבשבת זה לא משנה לכמה זמן הוא פותח חנות שלו. אבל הברייתא אומרת רק למעט במסחר. אם איסור היה מתלווה לפעולות של מסחר ובנייה אז לא היינו מתחשבים בכלל בכמות של פעולות אלו שבהן הוא מתעסק. שאז היינו אומרים ממ"נ: או שפעולה זו היא אסורה או שהיא מותרת. אבל אי אפשר לחלק באיסור לפי המסה של פעולות אלו שבהן הוא מתעסק. אם זה אסור אז אחד לא יכול להתעסק בזה אפילו לדקות ספורות. ואם זה מותר אז אחד יכול להתעסק בזה אפילו למשך של עשרים וארבע שעות. אבל אם הפעולה מצד עצמה אינה עבירה אלא צריכים להימנע מהפעולה כדי לפתח אבלות שבלב אז הברייתא ממליצה שמראש חדש לא נתעסק יותר מדאי במסחר ובבנייה. לא להרבות בפעולות אלו. לא להתמכר לפעולות אלו. לכן המסה של פעולות אלו שבהן הוא מתעסק היא משמעותית ורלוונטית.

נראה לנו שזה הפירוש הפשוט במשנה. אז היינו צועדים עוד צעד ואומרים שהרמב"ם לא פירט את הפעולות המפורטות בברייתא אלא רק ציטט את המשנה של משנכנס אב ממעטים בשמחה מפני שפעולות אלו מצד עצמן הן לגיטימיות. הן רק מדיה שעל ידה האבלות שבלב מתבטאת. אבל הקיום של אבלות שבלב יכול להתממש גם על ידי אמצעים אחרים. הקיום של אבלות שבלב יכול להתממש על ידי מניעה מפעולות אחרות שבאופן רגיל מביאים לאדם סיפוק נפשי. לא נראה לנו שלהתעסק במסחר הוא אסור ומותר לשבת ולהסתכל בתוכניות טלוויזיה שעות ארוכות בערב. אם עצם הפעולה הוא לא עבירה אלא היא רק מדיה שעל ידה האבלות שבלב מבטאת את עצמה אז הכול לפי המקום והכול לפי הזמן. אמנם פעולות אלו הוגדרו על ידי הברייתא כפעולות המשמחות ונותנות לאדם סיפוק נפשי. אבל לא רק פעולות אלו הן משמחות ונותנות לאדם סיפוק נפשי. יש הרבה יותר. גם ללכת לקולנוע וללכת לתיאטרון וגם לעשות משתה משמחות את האדם. אז גם

מינימום של תיאום והקבלה בין התנהגות שלו לחוויה פנימית שלו. אז אם אחד מראש חדש ישמור את ההלכות המפורטות בברייתא הוא יקיים את המצווה של אבלות ישנה. אבל הוא לא יקיים את המצווה של אבלות ישנה במעשה. אלא הוא יקיים את המצווה של אבלות ישנה בלב. ואם הוא לא ישמור את ההלכות המפורטות בברייתא זה לא יהיה מעשה עבירה מצדו. הוא יפסיד רק את קיום המצווה של אבלות שבלב. זה לא יהיה איסור בקום ועשה. אלא זה יהיה עבירה בשב ואל תעשה. זה לא שמסחר אסור מצד עצמו כמו שנועילת הסנדל אסורה בתשעה באב. נטיעה מצד עצמה אינה אסורה מראש חדש כמו שנוטעה אסורה בשבת או בתשעה באב. בנייה מצד עצמה אינה אסורה מראש חדש. בנייה ונטיעה אסורים רק מפני שבניין ונטיעה ומסחר מפריעים ומתנגשים עם אבלות שבלב. על ידי בניין, נטיעה ומסחר יש היסח הדעת מהאבלות שבלב. לא הפעולה עצמה נאסרה. אלא הפעולה משפיעה על החוויה הפנימית ושוללת את האבלות הפנימית. הפעולה הורסת ושוללת את החוויה הפנימית של אבלות. את הקיום של אבלות שבלב שמתממש על ידי מודעות הזמן המאחדת. מוטל על היהודי להימנע או לכל הפחות למעט בפעולות אלו כדי שיוכל לקיים את המצווה של אבלות שבלב. לכן הברייתא מדגישה את הפן החיובי. העם ממעטים בעסקיהם. זה חשוב באופן זמני לסגת מפעולות אלו כדי לפתח את החוויה הפנימית של אבלות שבלב על ידי מודעות הזמן המאחדת. הברייתא לא משתמשת במונח אסור מפני שהפעולה מצד עצמה איננה איסור. הפעולה של בנייה או מסחר איננה מצד עצמה מעשה עבירה. הבעיה היא רק עם התוצאות מפעולות אלו. ואדרבה, הברייתא רק אומרת שצריכים למעט בעסקים. ויש הרבה ראשונים שאומרים שמסחר לא נאסר. צריכים רק למעט במסחר. הברייתא לא התכוונה לומר שאחד צריך לסגור חנות שלו בראש חדש אב

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

הרחוק. זה דורש זמן. זו התקופה בין שבעה עשר בתמוז לראש חודש. וכל מה שקורה ביהדות משתקפת בקריאת התורה. מי מזכיר לנו על האירועים של חורבן בית? מי הוא הנביא שמאתגר אותנו? ירמיהו וישעיהו. ובמיוחד ירמיהו. כשמגיע ראש חודש אב אז ההתעוררות כבר תפס את היהודי והיהודי הוא כבר מעורב באירועים של חורבן הבית. הוא כבר חווה את האירועים שקרו לפני אלף תשע מאות שנה. הוא כבר חי את האירועים של חורבן בית. הדרמה של אירועים אלו כבר שוחזרו עבורו. אז עכשיו בראש חודש מתחילים הסימפטומים של אבלות שבלב. איך הם מתבטאים? רק בזה שממעטים ומגבילים פעולות שמשמחות את האדם. ובמיוחד למעט בבידור. ממעטים בשמחה פירושו למעט בבידור. כל דבר של בידור. כל דבר שנותן לאדם תחושה של רוגע. כבר יש אבלות. אז זה זמן של מתח. זה זמן של מתח היסטורי. זמן של מתח הלכתי. האדם מחכה לקטסטרופה. וזה קיום של אבלות שבלב. וזה ממשיך עד שבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו.

בשבוע שחל תשעה באב בתוכו אבלות ישנה משיגה את אבלות חדשה. באיזה מובן? שיש לא רק קיום אבלות שבלב אלא יש גם ניהוג אבלות. בימים בין ראש חודש לשבוע שחל בו לא היה ניהוג אבלות. ההלכה של ממעטים היא לא הלכה של ניהוג אבלות. היא רק הלכה להימנע מדבר שמתנגש עם אבלות שבלב. להימנע מדבר שמתנגש עם מצב רוח של מלנכוליה ומתח של אחד שמחכה לקטסטרופה. זה בדיוק מה שקורה מראש חודש עד שבוע שחל בו. אבל בשבוע שחל בו יש לא רק אבלות שבלב אלא יש גם ניהוגי אבלות. זה עד תשעה באב. בתשעה באב יש ניהוגי אבלות במונחים של אבלות של שבעה. בשבוע שחל בו היו ניהוגי אבלות במונחים של אבלות של שלושים. אבל בתשעה באב יש ניהוגי אבלות במונחים של אבלות של שבעה.

נחזור עכשיו לשיטה של רבינו תם. יש פן לאבלות היסטורית ציבורית שלא שייך לאבלות אישית. זה האיסור של היסח הדעת. התוכן של אבלות שבלב על מיתת קרוב משפחה מתבטאת בכאב חד ובלתי נסבל. האבל נמצא בחוסר תקווה מוחלט ובמחאה

פעולות אלו הן בכלל ההלכה שממעטים בשמחה. הברייטא מדברת על בניין. והתוספות מוסיפים שזה רק בניין שהוא צופה שזה יביא לו שמחה. נטיעה שתביא לו שמחה. כמו כשאחד בונה בניין עבור בנו שעכשיו עומד להתחתן. והיינו שהפעולה מצד עצמה היא לא עבירה. הפעולה מצד עצמה היא לגמרי לגיטימית. זה רק הנסיבות מסביב לפעולה שמהוות בעיה. והנסיבות לא עושות את הפעולה להיות פעולה לא לגיטימית אלא הן מתנגשות עם האבלות שבלב. ולכן הרמב"ם משמיט פעולות ספציפיות המוזכרות בברייטא. שלא רק פעולות אלו משמחות. אין קריטריון אובייקטיבי. הקביעה היא סובייקטיבית. וזה משתנה מזמן לזמן וממקום למקום. לכן הברייטא אומרת העם ממעטים בעסקיהם. זה תלוי בעם. זה תלוי בחברה. זה תלוי במה האדם מתענג מאוד. מה נותן לו תענוג גדול ושמחה. אחד צריך מראש חודש להימנע מדברים כאלו. לכן הרמב"ם השמיט את הפעולות המפורטות בברייטא.

אנו בינתיים דברנו על שתי תקופות. דברנו על התקופה בין שבעה עשר בתמוז לראש חודש אב. בתקופה זו אין אפילו קיום של אבלות שבלב. אלא היא תקופה של זיכרון. תקופה שבה מתעוררת מודעות הזמן המאחדת. תקופה של מדיטציה וריכוז וזיכרון. תקופה זו בין שבעה עשר בתמוז לראש חודש אב נכנס תחת הכותרת של אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני תדבק לשוני לחכי אם לא אזכרכי. היא תקופה של זיכרון. הם ימי זיכרון. ימים של מדיטציה. ימים שבהם האדם מהרהר ומודעות הזמן המאחדת מתעוררת. ימים שבהם היהודי מתעורר לזיכרון חי של אירועים שקרו לפני אלף תשע מאות שנה. זו עבודה קשה. זו הקפיצה הגדולה לתוך האירועים שבעבר. העבר הוא לא מת. הוא לעולם לא היה מת. אבל צריכים לחוות את האירועים האלו מחדש. לשחזר את הדרמה של אירועים אלו שקרו בעבר

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

ושברה את האדם. הוא בין כה וכה לא יכול להתרכז. אין לו היכולת להירגע או לחשוב על שום דבר אחר. הוא לא יכול לחשוב באופן רציונלי מפני שהוא איבד את הפוקס ומוקד של האישיות שלו. החיים הפנימיים שלו שכולל גם היכולת האינטלקטואלי שלו הוא באי-סדר. אז האיסור לגבי אבלות פרטית אינו מעוניין באפשרות של היסח הדעת. היסח הדעת היא בכלל לא רלוונטי לאבלות פרטית. האיסור באבלות פרטית מעוניין בניוול. חזות מוזנחת. רשלנות בחזות של הבגדים. זה הסיבה לאיסור של כיבוס באבלות פרטית. וזה הסיבה למה משא ומתן אסור מראש חדש והוא מותר אפילו באבלות של שלושים. אבל לגבי האיסור של אירוסין זה הפוך. אירוסין מותר בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו והוא מותר אפילו בתשעה באב עצמו. אבל אירוסין הוא כן אסור באבלות של שלושים לפי רבי יוסי (והרמב"ן והתוספות פוסקים כרבי יוסי).

האיסור של אירוסין אינו מושרש בהיסח הדעת. האיסור בפעולות כמו משא ומתן וכיבוס (שבדרך כלל היה אז נעשה בפרהסיא) שזה מושך התשומת לב של הרבים מושרש בהיסח הדעת. אבל האסור של אירוסין היא מסיבה אחרת לגמרי. לכן האיסורים של כיבוס ומשא ומתן שייכים לאבלות ישנה בשבוע שחל בו ואינם שייכים לאבלות של שלושים באבלות חדשה. זה לא מפני שאבלות ישנה היא יותר חזקה מאבלות חדשה. אבלות ישנה היא לא יותר חזקה. אלא שצריכים לשמור על אבלות ישנה. צריכים לפתח אבלות ישנה. באבלות ישנה צריכים לשמור וליזהר מכל הסח מהאבלות. צריכים ליזהר מכל היסח הדעת שיפרק את האבלות ויהפוך את האבלות לדבר מגוחך. לכן פעולות שאחד מתעסק בהן בפרהסיא ובזמן ממושך הן אסורות באבלות ישנה. אבל באבלות חדשה היסח הדעת אינו משחק שום תפקיד. באבלות חדשה האבל לא יכול להיות נגרר למצב שיסיח דעתו מהאבלות מפני שהאבל לא יכול לשכוח את האובדן שלו. זה לא משנה מה הוא יעשה ואיזו פעולה הוא יעשה. הוא לא יכול לשכוח את אובדן שלו. האבלות היא ספונטנית ואינסטינקטיבית. האבלות היא פרימורדיאלי וקדמוני. כל ההווה שלו מעורבת ביגון. שום דבר לא יכול להסיח דעתו מן האבלות.

נגד רע והמגוון שבחיים. יש רושם שה' החסיר את עצמו מהגורל של משפחה מסוימת זו. או מהגורל של אינדיבידואל זה. הסתר פנים. מיתה פירושה הסתר פנים. וה' מסר את האדם לידיים של השטן שצוחק על האדם. אבלות שבלב מתבטאת בחוויה שנקראת על ידי המיסטיקנים לילה חשוך. אבל המהות של אבלות ישנה היא אחרת. זה לא משנה כמה חזק הדמיון שלו או כמה עוצמה יש למודעות הזמן המאחדת שלו או כמה הוא רגיש וכמה חזק הזיכרון החוויתי שלו. הכאב באבלות ישנה היא לא חד ועמוק כמו הכאב שיש לאבל שמתאבל על קטסטרופה שקרה לו לא מזמן. הבכיה באבלות ישנה היא לא חדה ועמוקה כמו הכאב שיש לאחד שעומד כאדם פרטי מול המוות של אחד מקרוביו. זה מפני שבאבלות ישנה אין קפיצה פתאומית לתוך הלילה של אבלות. לא משנה כמה החוויה של חורבן היא עצומתית, אבל האבלות על חורבן היא לא חוויה ספונטנית. אבלות ישנה יונקת מהגות ומדיטציה. האינטלקט מנחה את הרגשות להגיב לזיכרון היסטורי של קהילה היסטורית. הרגשות מתעוררות לא באופן ספונטני אלא על ידי מדיטציה וריכוז. האמוציות לא התפוצצו על ידי האימפקט של אסון. הם הודלקו רק על ידי האש שיצא מתוך הזיכרון. הכאב הוא כאב מדוד. זה יגון רציונלי. אז כל הסח של תשומת לב ישבור את האבלות. כל היסח הדעת יפרק את האבלות. לכן האבלות של שבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו מסתובב אך ורק לאיסור של היסח הדעת. כל מה שיגרום להסח וטשטוש של מתח ועצבות על חורבן הבית הוא אסור.

מצד שני, אנו מבינים טוב שבעמידה אישית מול יגון היסח הדעת לא משחק שום תפקיד. מפני שבאבלות זו ריכוז אינטלקטואלי או אפילו פיקסציה רגשית אינו גורם של האבלות. האבלות קפצה פתאום משום מקום. האבלות קפצה פתאום בהפתעה

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

למה אירוסין אסור באבלות שלוששים של
אבלות חדשה ובאבלות ישנה אירוסין הוא
מותר?

מה הוא האיסור של אירוסין? אנו מבינים
למה נישואין הוא אסור. הגמרא ביבמות
אומרת שנישואין הוא אסור מפני דאית ביה
שמחה. ברור שאם יש סעודת נישואין שיש
בזה שמחה. אבל אפילו החופה עצמה יש בה
שמחה. בחופה משמחים חתן וכלה. שמחה זו
מורכבת בתוך החופה. אין חופה בלי שמחה.
הרבה ראשונים ובראשם הרמב"ן אוסרים על
אבל לא רק להשתתף בסעודת אירוסין אלא
גם להשתתף בחופה אסור לו. מפני שהחופה
עצמה היא בית המשתה. אמנם סעודת
אירוסין אסורה בתשעת הימים. אבל אירוסין
עצמו מותר בשבוע שחל תשעה באב להיות
בתוכו, והוא מותר אפילו בתשעה באב עצמו.
זה מפני שבאירוסין אין שום שמחה. אז למה
אירוסין אסור בשלושים של אבלות חדשה
לפי רבי יוסי (הרמב"ם אמנם מתיר. אבל
התוספות והרמב"ן פוסקים כרבי יוסי
שאירוסין הוא אסור בשלושים) ? למה? הרי
אין באירוסין שום צד של שמחה.

נראה לנו שיש בזה איסור אחר לגמרי.
ההעדר של ערך של החיים והתהפוכות
המגוחכות בחיים הם סיבה לומר שאין שום
צורך לשמור שחיים ימשיכו על כדור הארץ.
לכן באבלות פרטית אין לעשות שום דבר
שיועיל לחיים אנושיים להמשיך על פני כדור
הארץ. אין לאדם ערך עצמי שיגרום לו שהוא
ישתדל להתאמץ כדי להבטיח שחיים
אנושיים ישרדו על פני כדור הארץ. לכן
אירוסין הוא אסור באבלות של שלוששים אף
שאינו שום שמחה באירוסין. האיסור של
אירוסין באבלות מסמל הכישלון האנושי
ופשיטת רגל מוחלטת של האדם שאחד חווה
בימי אבלות על קרוב משפחה שר"ל מת.
שאירוסין קשור לגורל האנושי המר שנגמר
במוות. אין ספק שהדחף לפרות ולרבות
משקף האפשרות להתגבר על המתח ועל
הפחד של המוות. האדם מקווה למצוא

המשכיות בילד. האדם מקווה למצוא נצחיות
בילד. האדם על ידי הילד רואה את עצמו
נגאל מהקללה ומהאחיזה של אפסיות. על
ידי זה שהוא ממשיך לחיות עבור הילד. אבל
כשהאדם מגיע לשלב של כניעה - והתגובה
הראשונה למוות היא כניעה - והוא נמצא
במצב של חוסר תקווה שחור ובמצב של
קיפוח מוחלט וכל מה שפעם היה משמעותי
עבורו כבר אין בו שום משמעות אז הדחף
לחיות ולשרוד ולפרות ולרבות ולנצח את
המוות נעלם. זה היסוד של האיסור של
אירוסין.

יש עוד ניהוג של אבלות שמסמל דבר זה
שהאדם הוא בחוסר תקווה שחור ואין שום
תועלת לאדם להיאבק לשרוד. זה ההלכה של
כפיית המטה. הפיכת המטה. מעניין בזה
הגמרא במסכת מועד קטן. הגמרא מביא
עבור כל אחד מניהוגי אבלות מקור מפסוק.
יש פסוקים מהפרשה שבה הקב"ה אומר מה
אסור לאהרון אחרי מותם של נדב ואביהוא.
ויש פסוקים ממה שה' אמר ליחזקאל
כשאשתו מתה. הגמרא במסכת מו"ק דף
ט"ו. - ט"ו: לומדת כל ניהוגי אבלות משתי
מקורות. הציוויים לאהרון כשמתו נדב
ואביהוא והציוויים ליחזקאל כשאשתו מתה.
כפיית המטה היא יוצא מן הכלל. הגמרא
אינה מביאה פסוק כמקור להלכה של כפיית
המטה. הגמרא מביאה סיבה אניגמטית
להלכה של כפיית המטה בלי להשתדל
ללמוד כפיית המטה מפסוק. הגמרא אומרת:
אבל חייב בכפיית המטה - הגמרא לא אומרת
דכתיב - **דתני בר קפרא דמות דיוקני נתני**
בהן ובעוונותיהן הפכתיה כפו מטותיהן עליהן.
האם אנו מבינים את זה? מילות אניגמטיות.
מילות חידתיות. אבל צריך לכפות מטתו
מפני שה' אמר אני נתני צלמי בהם ומחמת
עוונות אני עיויתי צלם שלי. לכן גם אתם
צריכים לכפות מיטתכם. זה תרגום מילולי
של מילים אלו. מהו פירוש הדברים? מה
הגמרא באה להוכיח? המוטיב המרכזי של
מאמר זה הוא שהמוות שולל את הערך של
כבוד אנוש ואופי א-לוקי של האדם. אם
האדם מת אז כנראה שהאדם הוא לא יצור א-
לוקי. אם הוא היה יצור א-לוקי והיה לו כבוד
אנוש אז הוא לא היה מת. אם באמת היה בו
צלם א-לוקים אז הוא לא היה מת. הוא אז
היה מנצח את המוות. העובדה שהמוות
ניצחה אותו באופן כזה מכוער מוכיח שהאדם
הוא לא יצור של כבוד. הוא לא יצור אצילי.
האדם מת כשנעלם לו כבוד אנוש וכשנאבדה

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

עטיפת הראש. אין שום תועלת שהאנושות
תיאבק לשרוד על כדור הארץ. שהאדם ייכנע
לגורל אכזרי שלו של הכחדה.

והאיסור של אירוסין באבלות נובע מאותו
רעיון. הגמרא לא מביאה שום פסוק לאיסור
של אירוסין באבלות. לאיסור נישואין
באבלות אנו לא צריכים פסוק. מפני שיש
שמחה בנישואין. אבל למה אירוסין אסור?
זה אותה סיבה. איפה שהאדם נאבק עבור
כבוד אנוש ונצחיות ושרידות ושימור של
האנושות זה ביטוי של המודעות של האדם
לכבוד אנוש שיש בו. והמוות שוללת מודעות
זו. והאדם מאבד כל תקווה מתוך ייאוש
שחור וכניעה. וחז"ל נתנו לזה ביטוי על ידי
איסור אירוסין, כפיית המטה ועטיפת הראש.

(זה מה שכתוב קללת א-לוקים תלוי. מה היא
קללת א-לוקים? ההורדה של צלם א-לוקים.
כשכבוד אנוש נפרד ממנו. מתי נפרד כבוד
אנוש מהאדם? כשהאדם נהיה חיה. כשהאדם
מאבד דמות א-לוקי שיש בו.)

לכן יש באבלות חדשה איסור אירוסין, כפיית
המטה ועטיפת הראש.

אבל פן זה של אבלות בכלל לא שייך
לאבלות ישנה. לגבי אבלות ישנה שהיא
אבלות של הציבור כל הפן הזה של ייאוש
וכניעה וההכרה וההודאה שהוא הפסיד את
המאבק שלו ושכל המצב שלו הוא אבוד בלי
שום תקווה וכל מה שהוא צריך לעשות הוא
להיכנע ללחץ לא שייך בכלל לאבלות ישנה.
אבלות ישנה היא ממש ההיפוך מזה. חז"ל
רצו לעשות מתוך אבלות ישנה ממש ההיפוך
מכל מה שאמרנו עכשיו לגבי אבלות חדשה.
באבלות ישנה האבלות היא לא אבלות של
היחיד. כשהגמרא מחלקת בין אבלות דיחיד
לאבלות דרבים הגמרא לא התכוונה לחלק
בין אינדיבידואל אחד שמתאבל להרבה
אינדיבידואלים שמתאבלים. הגמרא
מתכוונת לחילוק ברמה הרבה יותר גבוהה.
באבלות פרטית האבל הוא יחיד. הוא
אינדיבידואל. באבלות דרבים האבל אינו
אינדיבידואל. על פי דין האבל באבלות ישנה
הוא לא אינדיבידואל. האבל הוא כנסת
ישראל. הקהילה בכללה מתאבלת. העם
בכללו מתאבל. עם הברית בכללו מתאבל.
ועם הברית תמיד צריך לא לאבד תקווה
ואמונה. לא משנה כמה קשה המצב בזמנים
מסוימים. לא משנה כמה גדול האובדן. לא
משנה כמה עצוב וקודר ועגום המצב של

לו דמות א-לוקית. האדם מת כמו שבהמה
מתה. האדם לא היה צריך למות. האדם מת
מפני שהוא בהמה. מוות היא תופעה
ביולוגית. האדם כיצור רוחני לא היה צריך
למות. האדם כיצור רוחני היה צריך להיות
נצחי. אבל האדם מת מפני שהוא נהיה
בהמה. מפני שהוא עיוות את עצמו. מפני
שהוא חילל ואת עצמו. מפני שהוא השפיל
וביזה את עצמו. ואז ה' עיוות את הצלם א-
לוקים שיש באדם. ה' הוריד את הצלם א-
לוקים שיש באדם. וכשהורד הצלם א-לוקים
מהאדם אז האדם והחיה אשר על פני השדה
הם אותו יצור. שניהם נכנעים לגורל של
המוות. והסמל של האדם המושפל ושל
האדם שירד ונפל בכישלונו כמו החיה בשדה
בבושה ובביזיון הוא מטה הפוכה. המטה
הייתה המטפורה עבור שלימות מוסרית של
המשפחה כמו שאמרו על יעקב אבינו מיטתו
שלימה. המיטה בתלמוד הוא גם המטפורה
והסמל של האישיות האנושית. כמו שחז"ל
אומרים מיד מיטתו פורחת באוויר. וזה בדיוק
מה שחז"ל אומרים למה האבל חייב לכפות
מיטתו.

וזה אותו דבר לגבי עטיפת הראש. למה
האבל חייב בעטיפת הראש עד קצה האף
שלו? מה האבל מכסה? הצלם א-לוקים
משתקף בחזות הפנים של האדם. לא בגופו
של האדם אלא בחזות פנים של האדם. חזות
הפנים של האדם משקף ההדר והיופי של
האדם. ובמיוחד העיניים של האדם. וגם
בקול של האדם. אבל במיוחד בעיניים של
האדם. ולכן האבל צריך לכסות את העיניים
שלו. מפני שאם הייתה מוות אז זה מוכיח
שהם לא חיו כבני אנוש אלא כמו חיות
בשדה. וזה מה שחז"ל אומרים: **דמות דיוקני
נתתי בהם.** אני נתתי צלם שלי בהם.
ובעוונותיהם הפכתיה. מחמת עוונות שלהם
אני עיויתי את הצלם שלי. אני השפילתי
וביזיתי את דמות דיוקני שלי. איך? בזה
שגרמתי להם למות. **כפו מטותיהן עליה.**
להפוך את המיטות. ואותו דבר הוא נכון לגבי

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

ובין חושך לאור נוצץ. בין חורבן לבניין. לכן אירוסין הוא מותר באבלות ישנה. אירוסין מותר אפילו בתשעה באב עצמו. הרמב"ם אומר שמותר לארס אפילו בתשעה באב עצמו.

באבלות חדשה האבל אסור בכיבוס בשבעה. ובשלושים אין איסור של כיבוס. אבל באבלות ישנה כיבוס אסור בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. האבלות של שבוע שחל בו בעיקר מקבילה לאבלות של שלושים. אבל כיבוס מותר באבלות של שלושים. וכיבוס אסור בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. לפי הרמב"ם האיסור של כיבוס הוא איסור רק במעשה כיבוס ולא בלבישה. לבישה אסורה רק בבגדים מגוהצים. ובגיהוץ האיסור הוא בלבישה ולא במעשה גיהוץ. ובאבלות חדשה יש איסור של לבישת בגדים מגוהצים בשבעה וגם באבלות של שלושים. ובאבלות ישנה יש איסור של לבישת בגדים מגוהצים בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. אבל יש הבדל בין האיסור של לבישת בגדים מגוהצים באבלות חדשה לאיסור של לבישת בגדים מגוהצים בשבוע שחל תשעה באב להיות בתוכו. באבלות חדשה האיסור הוא רק בלבישת בגדים לבנים. אבל בשבוע שחל בו האיסור הוא בכל בגדים מגוהצים, גם בבגדים צבועים ישנים. הרמב"ם בפרק ה' הלכות אבל הלכה ג' אומר: **וּמִנֵּין שֶׁהָאָבֵל אָסוּר לְכַבֵּס בְּגָדָיו וְלַרְחֹץ גּוּפוֹ וְלִסְוֹךְ. שְׁנֵאֲמַר (שְׁמוּאֵל ב' יד-ב) 'הִתְאָבְלִי נָא וְלִבְשִׁי בְּגָדִי אֲבָל וְאֵל תְּסוּכִי שְׁמֶן'. וְרַחֲצֶה בְּכֹלֶל סִיכָה שֶׁהִרְחִיצָה קוֹדֶמֶת לְסִיכָה שְׁנֵאֲמַר (רוּת ג-ג) 'וְרַחֲצֶה וְסָכְתִּי'. וְכֵשֶׁם שֶׁאֲבָל אָסוּר בְּכָבוֹס בְּגָדִים כִּךְ אָסוּר לְלַבֵּשׁ כָּלִים לְבָנִים [ב] חֲדָשִׁים וּמְגַהֲצִין: באבלות חדשה האיסור של בגדים מגוהצים הוא רק בבגדים לבנים חדשים. אבל הרמב"ם בהלכות תענית לגבי האיסור של בגדים מגוהצים הרמב"ם לא חילק בין בגדים לבנים חדשים לבגדים צבועים ישנים. הרמב"ם בפרק ה' הלכות תעניות הלכה ו' אומר: **מְשִׁיכֵנָּס אֵב מִמַּעֲטִין בְּשִׁמְחָה. וְשִׁבְתָּ שְׁחָל תִּשְׁעָה בָּאֵב לְהִיט בְּתוֹכָהּ אָסוּר לְסַפֵּר [ה] וּלְכַבֵּס וְלַלְבֵּשׁ כָּלִי מְגַהֵץ אֶפְלוּ כָלִי [ו] פֶּשֶׁתָּן עַד שִׁיעֵבֵר הַתַּעֲנִית. למה יש את ההבדל הזה?****

ההווה. העתיד תמיד נוצץ בזוהר מבריק מלא תקווה והבטחה. התקווה והאמונה בימות המשיח לעולם לא נעלם. אם כפיית המטה ועטיפת הראש ואיסור אירוסין היו נוהגים באבלות ישנה אז המשמעות הייתה ח"ו שכנסת ישראל מאבדת תקווה. ואיבוד תקווה הוא כפירה שזה מכחיש את האמונה בביאת המשיח ובכל העתיד המבריק של ימות המשיח שה' הבטיח לכנסת ישראל. החזון של העתיד נוצץ בזוהר מבריק מלא הבטחה. התקווה לימות המשיח לעולם לא נעלם מכנסת ישראל. כנסת ישראל לעולם לא היה עטוף בלילה חשוך של אובדן וייאוש. כשבית המקדש היה נשרף על ידי הלהבות של חורבן רבי יוחנן בן זכאי מיד היה מתכנן גאולה והוא תיקן תקנות המבוססות על התקווה של מהרה ייבנה בית המקדש. להזכיר לאנשים שאנו אמנם איבדנו בית המקדש שנבנה בידי אדם, אבל אנו במקום זה נקבל בית המקדש שירד מן השמים. נקבל בית המקדש שנבנה בידי שמים. מקדש ה' כוננו ידיך. כמה שגדול העצבות ועגמת הנפש, כמה שהמצב הוא יותר אכזרי כמו גזירות הרומאים נגד התורה, רבי עקיבא היה מצחק בקול עוד יותר גבוה מתוך אמונה של נחמה וגאולה. נחמה היא שזורה בתוך המרקם של האבלות.

יש נחמה גם באבלות דיחיד. אבל הנחמה באה לאחר התפרצות של הרגשות של יגון. אין מנחמים בשעה שמתו מוטל לפניו. תיתן לרגשות של יגון להתפרץ. תיתן לו לעבור את הלילה החשוך של כניעה ואובדן. ואז תנחמו אותו. שיפסיק לבכות. שיגביה את עצמו מעל ליגון. שגם לו יש תקווה. אבל זה שלב שני. אבל באבלות ישנה הנחמה היא שזורה בתוך המרקם של האבלות. כל המטודה להבליט תחושת אובדן וחוסר תקווה היא לא בהקשר של אבלות ישנה. זה סותר את מהותה של אבלות דרבים שהיא דיאלקטית. אבלות דרבים היא שני הפכים בנושא אחד. האבלות נעה בין יגון לתקווה

קול בריסק

הגות ועיון מבית אבא

כבוד האדם ומוריד מהאדם כל תכונות אנושיות והוא נשאר כמו החיה בשדה אז היגון על אובדן אנושות מתבטא במצב של הזנחה של בגדיו וחזותו. זה זהה עם ביזוי. ביזוי אדם. מפני שהמוות היא בעצם הפגיעה והביזוי הכי גדול לאדם.

כל זה לא תואם להקשר של יגון היסטורי. החורבן לא הוריד מהיהודים את הכבוד ואצילות שלהם. באבלות על החורבן אנו מודאגים מהיסח הדעת. שלא יסחחו דעתם מהאבלות על חורבן הבית. המדיטציה על הגורל של העם יהודי על ידי איחוד של העבר וההווה צריכה לא להיפסק. לגבי היסח הדעת זה לא משנה אם הבגדים הם לבנים חדשים או הם צבועים ישנים. אבל היסח הדעת לא שייך לגבי אבלות חדשה. האיסור של כיבוס וגיהוץ באבלות חדשה היא משום ניוול. משום החוסר של כבוד ואצילות שנמצא אצל האבל. בגדים צבועים שונים מבגדים לבנים מפני שבבגדים צבועים כתם לא כל כך ניכר. לכן מותר ללבוש בגדים מכובסים ומגוהצים. אבל בגדים לבנים הם מבריקים בניקיון שלהם. לכן ניוול דורש שאחד לא ילבש בגדים לבנים חדשים מגוהצים. אבל לגבי אבלות ישנה האיסור הוא משום היסח הדעת. זה לא דרישה לניוול שאוסר לבישת בגדים מגוהצים. האיסור הוא משום היסח הדעת. מצד היסח הדעת זה לא משנה אם הבגדים הם לבנים חדשים או הם צבועים ישנים.

והנה למה כיבוס וגיהוץ הוא אסור? האיסור באבלות ישנה הוא משום היסח הדעת. אבל באבלות דיחיד לא דואגים שלא יהיה היסח הדעת. אז למה כיבוס וגיהוץ אסורים באבלות דיחיד? הרמב"ן אומר שזה מחמת ניוול. אנו רוצים להבין מהו עניין זה של ניוול באבלות חדשה? ההלכה של אבלות חדשה מזהה יגון עם הזנחה של חזותו של אדם. הרמב"ן קורא לזה ניוול. יגון מתבטא בהזנחה של לבוש. הרמב"ם קורא להלכה של זו של אבלות דיחיד ניוול. ההשוואה של יגון עם ניוול היא תוצאה מהחוויה הטראומטית של מוות. החוויה הטראומטית של מוות מעידה על מאמרו של שלמה המלך בקהלת: **ומותר האדם מן הבהמה אין כי הכל הבל.** נקיון וסדר בלבוש קשורה לכבוד האדם שנברא בצלם א-לוקים. ההוכחה לזה היא מההלכה שביזוי שהוא מזניח את חזותם של בגדיו הוא פסול לעדות. בזויים אוכלים בשוק הם פסולים לעדות. או בזויים מפני שהם מוזנחים בלבושם ובחזותם הם פסולים לעדות. למה הם פסולים לעדות? הרמב"ם קורא להם בזויים. בזוי הוא ניגוד לכבוד ואצילות. אז ההלכה היא שאחד שלא מעוניין בכבוד עצמי שלו מאבד את הגינות ונאמנות שלו. והגמרא מספרת לנו על הלל כשהוא היה הולך לבית המרחץ תלמידים שאלו אלו לאן אתה הולך? והוא ענה להם אני הולך לעשות מצווה. ואז כשראו אותו נכנס לבית המרחץ הם שאלו אותו איזו מצווה יש בזה? והוא ענה להם: **מה אם איקונין של מלכים, שמעמידים אותם בבתי תיאטריות ובבתי קרקסאות, מי שנתמנה עליהם הוא מורקם ושוטפם והם מעלים לו מזונות, ולא עוד, אלא שהוא מתגדל עם גדולי מלכות - אני, שנבראתי בצלם ודמות, שנאמר "כי בצלם א-לוקים עשה את האדם" (בראשית ט, ו), על אחת כמה וכמה מכיוון שהאדם נברא בצלם א-לוקים לכם צפוי שהוא יקפיד על ניקיון וסדר בבגדיו ובחזותו. זה נחשב עבודת ה' כשאחד מכבד את אישיות שלו. זה כבוד הבריות. אז כשאחד נתקל במוות שמוחקת**